

Kiriku Olu

Cesti katoliiklaste häälekandja

11&12/1994

Selles numbris muuhulgas:

- ✎ XII sajandi müstiku nägemus inimese seksuaalsusest
- ✎ Mis asi on moraaliteoloogia?
- ✎ Meditsiinieetika tähtsamad valdkonnad
- ✎ Kas kristlik traditsioon või Pühakiri?

Kiriku Elu 11&12/94

Õesti katoliiklaste häälekandja

Ilmus jaanuarist 1933 kuni juulini 1940.
Uuesti ilmub alates oktoobrist 1989.

Sisukord ja avapalve	2
Piiskopi veerg	3
- piiskop Justo Mullor García	
Kas traditsioon või Pühakiri	4
- toimetaja	
Mis asi on moraaliteoloogia?	8
- intervjuu meditsiinietika üle dr Erwin Bischofsbergeriga	
Armastus ja usk (6. osa)	12
- Jack Dominion	
Miks kristlased ei ole juudiusku	20
- isa Mieczyslaw Malinski	
Inimese seksuaalsus püha Hildegardi visioonide järgi	24
- Ylo M. Pärnik	
Võttis vedelaks, või mis?	34
Toimetaja järelsõna eelnevale artiklile	
Jõulumälestus	35

Esikaanel: 1994. aasta lõpul oli Euroopa paljudes maades müüduim klassikalise muusika plaat "VISION", püha Bingeni Hildegardi loodud muusika tänapäevane arranzheering Richard Southeri poolt. Plaadil laulavad Emily Van Evera ja benediktiininn õde Germaine Fritz. Plaadi kaanepilt: Marvin Mattelson.

"Kiriku Elu" nr 11&12(151&152) 1994. Katoliku kiriku väljaanne ilmub 12 numbrit aastas, vahelduva sagedusega.
Toimetaja preester Rein Õunapuu.
Toimetuse aadress: Vene tn 18, EE-0001 TALLINN
telefon (+372-2) 446367

Trükitöö: AS Terbo Ltd., Rõvala pst. 8 TALLINN

Avapalve

Palve puhta südametunnistuse pärast

Puhas südametunnistus - kas ei kuulu see pöördumatult lapsepõlvemaile? Me oleme harjunud olema täiskasvanud, elama segatud tunnetega, ilma selguseta midagi radikaalselt muuta. Meie näol on liiga palju maske: kui me ühe neist maha võtame, tuleb selle alt välja teine, kui eemaldame sellegi, kohtame jälle üht neist lugematutest maskidest, mida kanname endas. Missugune neist on meie tõeline nägu? Kus on meie hea mina, mille poole areneda, kus halb mina, millest vabandada? Meie eneste mõistuse jaoks põimub kõik sundkäikude vormituks tomбуks. Me peame ennast muutma, kuid mitte umbropsu, muutmise enda pärast. Ometi ei ole aega lõputult - me hoiaksime justkui käes kella-pommi, ja et see ei plahvataks, peame jõudma leida ja läbi lõigata õige juhtme ...

Kõigeväeline Jumal, ainult Sina saad meile näidata, missugune voorus on meis Sinu jaoks kõige väärtuslikum, missuguse pahega endas peame pidama võitlust kuni viimse hingetõmbeni, missuguse nõrkusega peame leppima, et pisasjades sorimine ei varjutaks meie eest Sind ja Sinu tahet.

Anna meile tegus elurütm, kuid hoiame meid rutiini eest. Loo meile puhas süda, hoiame meid eksituse eest, et me uinunud südametunnistust puhtaks ei peaks.

Sest ainult Sina tead, kui palju Sa meisse oled pannud. Ainult Sina tead, kui palju peab igapähe meist olema veatust, et me oma pattude pärast põrgusse ei satuks. Ainult Sina tead, kui palju peab meil olema tasakaalukust, et meie headus ei samastuks enesehaletsuse ja nõrkusega ja meie eneseväärikus kõrkusega. Lase meil uskuda pühadusse ja puhtasse südametunnistusse, et me ei kaotaks silme eest oma viimset eesmärki - naasmist igavesele kodumaale.

Kristuse, meie Issanda läbi. Aamen.

Tallinna Peeter-Pauli kogudus
Vene tn 18; 0001 TALLINN
telefon (22) 44 63 67
 isa Rein Öunapuu

- P 10.00 poolakeelne missa
 11.30 eestikeelne missa
 T 17.00 adoratsioon
 18.00 eestikeelne missa
 18.30 venekeelne missa
 K 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 N 17.30 poolakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 R 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 L 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 ladinakeelne lauldav missa
 18.30 roospärg

Iga kuu 1. laup. leedukeelne missa 17.30

Pärnu: Pühapäeviti kell 16.00 missa
 Pärnu Eliisabeti (lut.) kiriku kabelis

Tartu p. Neitsi Maarja kogudus
Veski tn 3; 2400 TARTU
telefon (27) 43 42 35
 isa Zbigniew Pilat

- P 9.30 poolakeelne missa
 11.00 eestikeelne missa
 E 8.00 missa
 T 18.00 missa
 K 8.00 missa
 18.00 vesper ja roospärg
 N 8.00 missa
 18.00 adoratsioon
 R 8.00 missa
 18.00 vesper ja roospärg
 L 18.00 missa

Valga: Pühapäeviti kell 15.00 missa
 Valga Jaani (lut.) kiriku käärkambriis

Ahime katoliku kogudus
Sõpruse tn 82; 2020 AHTME
telefon (233) 34 003
 isa Augustinus Loska OFM

- P 15.00 missa
 Esmaspäevast Reedeni:
 16.00 missa
 L 12.00 missa

Narva: Pühapäeviti kell 8.00 missa
 luterlikus kabel-kirikus Kreenholmi 22
Sillamäe: Pühapäeviti kell 10.30 missa
Kiviõli: kuu 1. laupäeval 14.00 missa
Sompa: kuu 2. laupäeval 14.00 missa

Tegeva armastuse saadikud
Endla 33-10; 0001 TALLINN
telefon (22) 45 15 06
 ülemõde Stanislette

- K ja R 7.00 missa
 P,E,K,R 18.00 adoratsioon
 T,N,L 7.00 adoratsioon

Pühima Lunastaja birgitiinide ordu
Poska tn. 47A; 0010 TALLINN
telefon (22) 42 31 47
 ema Teresa

Piiskopi veerg ...

Armsad vennad ja õed,

Möödunud aasta jooksul on igaüks meist endasse kogunud kartusi. Kartusi oma füüsilise ja moraalse tervise pärast, majandusliku, sotsiaalse ja poliitilise olukorra pärast, iseenda ja teiste pattude pärast. Ettekujutatud ja tegelikke kartusi. Kartusi oskamatusest edeneda usuteel.

Kristus on tulnud meid vabastama meie kartustest. Jumal, kellest meile on ilmutanud Evangeelium, ei ole salapära ja kättemaksu Jumal. Ta ei ole varjatud Jumal. Jumal esitab end meile lapsena, kes mähituna lamab söimes. Kas keegi on kunagi kartnud last?

See laps ajab ühel päeval kaupmehed templist välja, nutab Jeruusalemma pärast, kes ei taha vastu võtta tema lunastussõnumit, ta lüüakse risti, ta tõuseb surnuist ja viimsel päeval tuleb ta kohut mõistma kogu inimkonna üle. Kuigi ta lõpuks on meie üle kohtumõistjaks, on ta alati nende suhtes, kes teda armastusega vastu võtavad - halastav oma suhtumises, sõbralik ja usaldav. Suhe temaga välistab kartuse.

Kuidas võtame me vastu Jeesuse, kes ennast meile kingib armulaul, kus tema juuresolek on samane kui see oli Petlemmas. Kas me anname endale aru, et armulaul on Jeesuse juuresolek samavõrra tunnetatav?

Kuidas võtame me vastu Jeesuse, kes meie jaoks kehas- tub igas vaeses, kannatavas inimeses, jälilitatus. Kas me suudame leida Kristuse nägu neis, kes kannatavad? Kuidas võtame me vastu Jeesust tema Sõnades. Tema sõnad on igavese elu sõnad. Mida teeme meie Jeesuse õpetusega? Kas tema ideed on tähtsamad kui meie enda ideed, meie tunded, meie eluviisid ja mõtted, mis üksteisele järgnevad? Iga Jeesuse sõna on kui seeme, mis on visatud meie mõistusesse ja meie ellu. Kas me laseme sellel seemnel võrsuda või laseme tal muutuda steriilseks, sest me pöörame rohkem tähelepanu teistele sõnadele kui Jeesuse omadele?

Jah, armsad vennad, Jõulud on eksamiiks meie südame- tunnistusele. See aeg on selleks, et tänada Jumalat selle eest, et temast sai inimene inimeste keskel. On aeg kiita Jumalat tema ilmutuse eest inimeseks saanuna, inimesena tema kõige õrnemas ja tähendusrikkamas vormis, Lapsena, kes lamab söimes. On aeg küsida endalt - mida teeme meie, igaüks meist, Jumala jaoks, kes otsib inimest, otsib sõprust ja ühendust igaüheda meie hulgast selleks, et maailm oleks kaunim, et siin oleks sohkem vennalikkust, et siin oleks parem elada.

Jõulud on eelkõige selleks, et teha maailm inimlikumaks. Inimlikumaks, et ta võiks muutuda jumalikkumaks, maailm, mida vallitseksid rohkem Jumala kui meie mõtted ja tunded. Mõelge kui kena oleks, kui iga päev oleksid jõulud. Ja tegelikult ongi iga päev jõulud. Kristus sünnib iga päev armulaul, heategudes, Evangeeliumilugemistes. Meie oleme need, kes teda alati näha tahame. Tihti on meie silmad pimestatud meie egoismist.

Aidaku Maarja, Joosep ja karjased, kes nii suure armastusega võtsid vastu Jeesuslapse, meid igal päeval kõikjal teda vastu võtta!

+ Justo Mullor García

Kas kristlik traditsioon või Pühakiri?

"Kiriku Elus" nr 7&8/94 ilmus artikkel "Kas Pühakiri või kristlik traditsioon", milles oli üksikasjaliselt juttu Pühakirjast ja selle tõlgendusvõimalustest. Alljärgnevalt vaadelgem sarnasel viisil ka traditsiooni.

Artikkel on sündinud toimetaja vestlusest domiinkaapreestri isa **Martti Voutilainen**´iga. Vabast dialoogist sündinud väidete täpsustamiseks ja laiendamiseks on toimetaja teinud hiljem põhjaliku töö faktilise materjaliga, kasutades peamiselt teoseid: *Denzinger-Schönmetzer, "Enchiridion symbolorum, definitio et declarationum de rebus fidei et morum"* ja Tanner, *"Decrees of the Ecumenical Councils"*.

Traditsioon - kultuuri sünonüüm

Traditsiooni näol pole tegemist ainult religiooni valdkonda kuuluva nähtusega, vaid see kerkib esile inimese loomupärasest võimest akumuleerida kogemusi ja neid järglastele edasi anda. Võibolla ongi just see inimese kõige suurem erinevus loomast, et loom ei saa oma arengus eelmiste põlvkondade kogemusi kasutada. Traditsioon on telg, mida mööda inimkonna areng kulgeb.

Traditsiooni objektiks on see, Jumala poolt loodud maailm. Seda maailma võib igaüks meist kogeda, igaüks meist on osa sellest ja teab, et kunagi sai see kõik alguse ja on arenenud käesoleva hetkeni. Ausal vaatlusel näeme, et ei ole olemas valdkonda, kus keegi poleks vastutav. Traditsioon on oma olemuselt tegude ajalugu, selle taga seisab mõistuslik alge, mis on andnud paljudele olenditele vaba tahte - me võime otsida ja leida, kuid võime ka keelduda otsimast.

Traditsioon kulgeb mitte ainult kirjasõna ja suulise pärimuse kaudu, vaid siin on suur osa ka ajalool, mis on kätketud mateeriasse. Kui meil näiteks oleks palju kirjandust selle kohta, kuidas tuleb viiulit mängida, aga viiul ise ei säiliks põlvest põlve, kaotaks iga põlvkond palju energiat selle pilli taasloomise peale. Mida vähem kogemusi unustatakse, seda kiirem on areng.

Kui Uut Testamenti veel polnud

Tõsi küll, Vana Testament oli mingil kujul olemas ja ka Uus Testament kirja pandud, kuid siiski on selge, et algkristlastel polnud piiblit käepärast: neil olid apostlid ja nende õpilased, kes panid omaenda kogemustest ja teistelt kuuldust kokku oma, suulise evangeeliumi. Kirjapandud raamatute väärtustamine pühakirjana toi-

mub hiljem, kui elavad tunnistajad siit maailmast lahkuvad.

Usutunnistused

Esimene küsimus, mille iga kristlane pidi endale selgeks tegema, oli see: millesse ta usub. Esimesed usutunnistused sünnivad justnimelt ristitava esitavate küsimuste vormis, millele too peab oskama vastata.

Kui küsida, mis on kristliku traditsiooni põhijooned, siis juba algkirikus kujunesid kristluse kandjaks dogmad - õpetuse aksioomid, mis pole tõestatavad, vaid mida saab ainult usus vastu võtta. Nii sünnivad esimesed usutunnistused - lühikokkuvõtted kõige fundamentaalsematest dogmadest. Et saada ristitud, pidi inimene tunnistama oma usku Jumalasse ja Jeesusesse Kristusesse, Tema Pojasse. Ta pidi uskuma seda mida kirik õpetab: pattude andeksandmist ja igavest elu. Mitte juhuslikult ei sattunud sagedamini korduvate tõdede hulka nõudmine, et inimene usuks kirikut. Kreeka sõna *ekklesia* mis tähendas algselt lihtsalt rahvakogunemist, hakkas omandama terminoloogilist tähendust institutsioonist, mis pidi usklikke koospüsimise ja kõigile probleemide lahenduse otsimise eest hea seisma.

Esimene tõeline usutunnistus, kui hüpoteetilised rekonstruktsioonid ja privaatkasutuseks mõeldud usu-

tunnistused välja arvata, pärineb aastatest 160-170 pKr apokrüüf-
sest "Apostlite kirjast", millest on
säilinud ainult koptikeelne versioon;
selles tõlgendatakse rahvale jagatud
viis leiba allegooriliselt viieks usuar-
tiklikuks: (Mina usun) Jumalasse, kõige
Valitsejasse, Jeesusesse Kristuses-
se, meie Lunastajasse, Pühasse Vai-
musse Lohutajasse, pühasse kirikus-
se ja pattude andeksandmisse.

Tähendusrikas on ka Rooma
Hippolyti (valepaavst aastatel 217-
235) poolt kirjutatud raamat "*Tradi-
tio apostolica*". Ka see raamat
keskendub usutunnistusele.

Esimesed kindlad märkmed kõi-
ge tuntumast, nn. "Apostellikust usu-
tunnistusest", pärinevad IV sajandi
lõpust, kuid tänapäeval arvatakse
siiski, et see on koostatud veel en-
ne II sajandi lõppu.

Kõige tähtsamaks varakristli-
kuks usutunnistuseks on aga Nikaia
I kirikukogul 325. a. koostatud
usutunnistus, millele 318 delegaati
alla kirjutasid ja mis saab praktiliselt
oma tänapäevase kuju järgmisel,
Konstantinoopoli I kirikukogul 381.
aastal. Siit ka nimi "Nikaia-Kons-
tantinoopoli usutunnistus".

Meeldetuletuseks olgu öeldud,
et huvi piibli - nii Vana kui Uue Tes-
tamendi - kaanoniga vastu tekib II sa-
jandil, ja pühakirjakaanon võtab ku-
ju IV sajandi lõpuks. Kaanonit regu-
leeritakse ainult partikulaarsinodi-
tel, ja sedagi ainult Läänekirikus
(Põhja-Aafrika kaasa arvatud). Ida-
kirikus võtavad mitmed kirikuisad
sel teemal küll sõna, kuid sinodi
tasemel võetakse asi laiemalt jutuks
Trullaani sinodil 692.a. Ühelgi seits-
mest oikumeenilisest kirikukogust
ei arutleta pühakirjakaanoni üle.
Ainult viimane neist (Nikaia II kk,
787. a.) määratleb lakooniliselt:
"Kui keegi heidab kirikliku tradi-
tsiooni - olgu see siis kirja pandud
või mitte - enesest ära, siis ta olgu
neetud" (DS 609).

Niisiis oli piibel osa traditsioonist,
kristlus sünnitas piibli, mitte vastupi-

di. Varakristlik kirik keskendub ka-
tehheesile, et pöördunu võiks usu
vastu võtta. Usu tunnistamise järel
tuli ristimine, osalemine jumalatee-
nistusel. Siit kasvas aja jooksul välja
konkreetne kristlase elustiil, mis
koondus nende märkide ümber,
mille kaudu sai inimene osa Jumala
armust - siis, kui ta mõistis, missugu-
seid nõudmisi need tema igapäeva-
sele elule esitavad. Neist talitustest
ja märkidest kasvas välja õpetus
sakramentidest, nagu neid hiljem
kutsuma hakati. Talitused ja juma-
lateenistused pidid usklikud ühte
liitma. Kiriku kui traditsiooni alah-
oidja roll saab alguse just sakra-
mentidest. Piiskoppide tähtsaim üles-
anne on hoida apostellikku järjepi-
devust katkemast, ja seeläbi säilitada
sakramentide kehtivus - eriti puudu-
tab see Armulauasakramenti, mis
tegelikult loob kiriku. Pühakirja säili-
tatakse sakramentide pärast, mitte
vastupidi. Pühakiri on justkui käitu-
miste raamat, mis annab meile või-
maluse samastada end iga piibelliku
isikuga ja küsida endalt, kuidas meie
nende asemel oleksime käitunud.
Samas on piibel Jumala ilmutus sel-
lest, kuidas me peaksime käituma, et
olla oma Looja tahtega kooskõlas.

Kui Jeesus pühitseb Armulauda,
ütleb ta oma jüngritele: tehke seda
minu mälestuseks. Traditsioon on
midagi elavat, see mida tehakse, mi-
da saab edasi anda nii sõnades kui
tegudes, ja traditsiooni elujõulisus
on seda suurem, mida vähem läheb
kogemusi kaduma. Kui Jumal mida-
gi ilmutab, tõlgib ta selle inimesele
arusaadavasse märkidekeelde. Mui-
dugi võib inimene sellestki valesti
aru saada, võib sellest üldse mitte
hoolida või asendada millegi endale
meeldivamaga. Ja kui midagi olulist
jääb traditsioonist välja või miski,
mis ei ole Jumalast, saab juurde
lisatud, läheb traditsioon umbe. Et
seda ei juhtuks, peab olema keegi
selle eest vastutav - vaja on institut-
siooni, mis traditsiooni puhtana
säilimise eest hea seisaks.

Traditsioon idakiriku järgi

Kirikuisad peavad oma õpetuses kõi-
ge tähtsamaks peavad seda, mida
kirik õpetab. Eriti selgelt tuleb see
esile **Johannese Damaskusest**
(650-750?) puhul. Tema jaoks ei ole
olemas kiriklikku võimustruktuuri,
vaid kirikuisade üksmeelne tunnis-
tus. Nimelt olid idakirikus piiskopid
tol perioodil ariaanlike eksiõpetajate
pooltel koos kogu rahva ja keisriga.
Sellepärast ei viita Johannes kirikule
kui võimustruktuurile, vaid traditsi-
oonile - kirikuisade nendele õpetus-
lausetele, milles nad olid üksmeel.
Ta ütleb, et ei soovi ise omalt poolt
midagi juurde lisada, kuid idakiriku
esindajana ei saa ta loota kiriku juht-
konnale, sest see on osutunud eba-
usaldusväärseks. Kirjeldatud vaidlu-
ses olid oponentideks ühelt piisko-
pid ja keiser, teiselt poolt mungad,
kelle hulka ka Johannes kuulus. Ku-
na piiskoppide hulka sattus munki
üsna tihti, suutsid nad lõpuks veenda
ka keisrit ariaanlusest (õpetus, mille
kohaselt Kristus polnud Jumal, vaid
ainult inimene) loobuma. Esimesel
kristlikul aastatuhandel pühakirjast
ortodoksse kiriku traditsiooni aluse-
na otseselt ei räägita, sest seda pee-
takse iseenesestmõistetavaks.

Kollegiaalsuse printsiip, mis sea-
dis ortodoksse kiriku aluseks apos-
telliku traditsiooni kirikuisade ja kiri-
kukogude üksmeelsete seisukohtade
kaudu, sai Idakirikule mõnes mõttes
saatuslikuks. Kasvavad lahkhelid Ida-
ja Läänekiriku vahel viisid selleni, et
viimast ühiselt peetud nn. Konstan-
tinoopoli VI kirikukogu (869-870)
keeldusid Idakiriku piiskopid tunnis-
tamast, ja seega jäi viimaseks tõeli-
seks oikumeeniliseks kirikukoguks
Nikaia II kirikukogu (787). Orto-
doksse kiriku kohalike autoriteetide
hilisemaid otsuseid ei saanud aga
tõlgendada päris võrdväärseina oi-
kumeenilistel kirikukogudel määrat-
letud kaanonitega. Mida enam sü-
venes (eriti pärast Konstantinoopoli

vallutamist türklaste poolt 1453. a.) ortodokssete regionaalkirikute sõltumatus üksteisest, seda tähtsamaks muutus vana traditsioon*.

Läänekiriku traditsiooni eripära

Idakirikus oli suuri teolooge palju. Läänes oli vaid üks - **Augustinus**, ja tal oli hiiglaslik autoriteet. Idas öeldi seevastu, et kellelgi isikul ei tohi olla autoriteeti - ei Basileusel ega pühal Johannes Krysostomusel, ei Gregoriusel Nazianzist ega tema Nissa nimekaimul. Kuigi Augustinuse mõju Läänes on raske üle hinnata, ei kanoniseerinud kirik kunagi tema teoloogiat. Näiteks tema õpetust Kolmainisusest - et Püha Vaim on armastus isa ja Poja vahel - ning samuti tema armuõpetust pole kirik kunagi omaks tunnistanud**.

Sama lugu on hilisema Läänekiriku suure autoriteedi - **Thomasega Aquinost**. Tema õpetus sakramentidest erineb nii mõneski punktis kiriku ametlikust doktriinist. Thomas pidas näiteks vaimuliku seisuse sakramendi mateeriaks seda, et diakonile anti pühitsemisel evangeeliumiraamat ja preestrile anti karikas, sest Thomase meelest polnud midagi ülemat kui Armulauasakrament - kuid niisuguse käsitlemise puhul ei jäänud piiskopile enam mingit kõrgemat ülesannet. Thomas polnud kindel, kas piiskopiametis on üldse midagi preestriametist erinevat, pidades nii piiskoppi sakramentaalselt lihtsalt preestriks. Piiskopile jäi ainult apostliamet - et kui preester on kiriku teenija, siis piiskop on Kristuse teenija. Piiskop ja munk pidid olema

pühakud ja märtrid juba oma töötuste kaudu, tavaline kogudusepreester pidi olema küll vaga, kuid mitte pühak. Liikumine, mis hakkas rõhutama preestrite pühadust, sai alguse alles XVI sajandi Prantsusmaal.

Läänekirikus ei olnud teoloogidel nii suurt võimu, sest võim keskendus paavsti kätte.

Lääne kiriklik võimuststruktuur

Paavsti autoriteet ei ole tegelikult paavstide eneste loodud - lihtsalt paljudes vaidlusküsimustes vajati kirikus kõrgeimat autoriteeti, ja kui nende küsimustega tuldi Rooma piiskopi juurde, siis ta hakkas neid lahendama; need, kelle kasuks ta otustas, hakkasid kohe kuulutama, et paavstil on nii suur autoriteet, et kõik peavad seda tunnustama.

Esimeseks paavstiks, kes ka ise rõhutab rooma piiskopi ülemust, on **Cornelius** (251-253). Kirjas Kartago piiskop Cyprianusele kinnitab ta, et nii nagu üks on Jumal, Jeesus Kristus ja Püha Vaim, nii peab ka üks kiriku piiskoppidest olema teiste etteotsa seatud. Juba esimesel aastatuhandel saab kombeks, et kirikukogu on kehtiv, kui paavst on selle heaks kiitnud. Niisiis on paavstivõim alguses passiivne, kuid idakiriku kaugenedes jäävad kirikukogud, alates I Lateraankonsiilist (1123) tegelikult paavstidele mitte ainult kinnitada, vaid ka kokku kutsuda. Siit hakkab arenema paavsti aktiivne võim.

Probleem paavsti eksimatusest tõusis ühenduses frantsiskaanide vaesusekäsitlusega. Frantsiskaanid õpetasid nimelt, et kui üks paavstidest on andnud välja bulla, siis seda ei saa enam muuta. Niisugune õpetus tekkis paavst **Nicolaus III** dekreedist "*Exiit qui seminat*" (1279), kus paavst rõhutas, et maisest omandusest loobumine on püha ja kujutab endast teenet Jumala ees, sest ka Jeesus oli vaene. Frantsiskaanid rõhutasid, et ühelgi paavstil pole enam

õigust seda dokumenti muuta - kinnitas ju too dekreet neile eelise teiste kiriklike institutsioonide ees, kes omandusest loobumist nii tähtsaks ei pidanud. Paavst **Johannes XII** kuulutas aga oma bullas "*Cum inter nonnullos*" (1323) oma eelkäija dekreedid ekslikuks ja hereetiliseks. Ta ütles, et kohustav on ainult see, millel on usutraditsioonis otsesed juured, kõik muu ei kuulu dogmade valdkonda ja on seega muudetav.

Muidugi oli küsimus üleval ka Firenze-Ferrara oikumeenilisel kirikukogul (1439-1445), kus ka ortodoksid kohal olid. Seal arutati paavsti primaati sellest küljest, et kellel on kõrgeim kohtuvõim kirikus, kelle seisukoht on viimane instants. Ja selles seoses tunnustasid ka idakirikud paavsti ülemust (*Decretum pro Graecis*) - patriarhi otsust võib edasi kaevata paavstile. See polnud veel primaat, paavst ei võinud käskida, temale kuulus otsustus asjades, millega tema poole pöörduti. Kuid siit alates hakkab juurduma ka arusaam, et kui paavst annab käsu, siis pole kellelgi õigust sellele vastu vaielda. Paaril korral üritas mõni kirikukogu end paavstist kõrgemaks tõsta, kuid paavst kuulutas need katsed kehtetuks, ja tema otsus jäi lõpuks praktikas peale. Paavst muutus viimaseks instantsiks juriidilistes küsimustes; kui küsimus oli dogmas, olid paavst ja kirikukogu võrdses seisundis.

Paavstide määrused muutuvad kiriku õpetuse keskmeks tegelikult alles prantsuse revolutsiooni järel, ja saavad erilise tähenduse 1870. aastal paavsti ilmeksimatuse dogma välja kuulutamisega.

Reformatsiooni suhtumine traditsiooni

Kuni trükikunsti leiutamiseni oli käsikirjaline pühakiri tõeline haruldus ja suur varandus pealegi - seda tuleb arvesse võtta. Mingisugune laiapõhjaline toetumine pühakirjale ja

* KE 7&8/94 lk 5-6 väitsin ekslikult: "Õigeusu kirik sai esimese aastatuhande lõpuks hakkama sellega, et kanoniseeris selleks ajaks Kirikus väljakujunenud õpetuse igavesteks aegadeks..." Niisugust, lausa positiivselt formuleeritud otsust pole ükski kirikukogu teinud. Idakiriku traditsiooni ei pandud kinni, see lihtsalt jäi kinni. Tervitustega "Suurele Õpetajale" Einar Laigale, kellel too väide pärineb. Toimetaja.

** Kivike teise "Suure Õpetaja", Christoph Wrembecki kapsaada.

selle vastandamine traditsioonile oli sinnani lausa füüsiliselt võimatu.

Martin Luhteri usupuhastuse tegelik dogmaatika mahub nappidesse määratlustesse, et piibel on Jumala Sõna, et igaüks võib vabalt lugeda piiblit ja seda oma arusaamise järgi tõlgendada. Lisaks veel **Melanchtonilt** pärinev huvitav lause, et kirik on seal, kus Jumala Sõna õigesti kuulutatakse ja sakramente õigesti jagatakse. Eeltoodud määratluste abiga on võimalik kõik ülejäänud dogmad neutraliseerida ja defineerida "kellegi arvamusena".

Kuna kirik oli heaks kiitnud indulgentsid, millest piiblis otsesed viited puuduvad, pidas Luther vaimulikku võimu kõige kurja juureks. Ta kartis, et kui jätta vaimulik võim alles, siis seda kasutatakse kurjasti ja nii jääb rahvas lõpuks evangeeliumist ilma. Inimesed ei tohtinud olla kirikust sõltuvad, kirikul ei tohtinud olla meelevaleta oelda, mida keegi peab tegema, vaid kirik pidi olema rahva teenistuses. Niisugune väljaastumine kiriku võimu vastu on ka põhjuseks, miks ei tulnud Saksamaal ükski piiskop Lutheriga kaasa, ja vürstid polnud nii vägevad et oleksid saanud piiskoppe selleks sundida. Luther pidas ristiusu ühiskonnas püsimise aluseks kristlike ilmalike valitsejate olemasolu, kiriku ülesandeks jäi jutlustamine ja sakramentide jagamine. Juba ainuüksi selle määratluse järgi on luterlikud vaimulikud katoliku kiriku poolt vaadatuna rohkem diakonid, sest Luther välistas nende vaimuliku ontoloogilise meelevalla.

Põhjamaadel läks teisiti sellepärast, et kuningad sundisid piiskopid luteri usku. Põhjamaised riigid olid Saksamaaga võrreldes palju monoliitsemad, kuningal oli siin palju rohkem võimu kui Saksa vürstidel, ja piiskoppidele jäi valida: kas põgeneda, peast ilma jääda või kaasa minna. Analoogiline olukord kujunes välja ka Inglismaal, kuigi mitte õpetuslikul alusel, vaid sellepärast, et kuningas **Henry VIII** tahtis uuesti

abielluda, aga paavst ei andnud talle selleks luba. Küsimus anglikaani ja luterliku vaimulikupühitsuse kehtivusest on rooma-katoliku kiriku silmis tõsis kõneaineks möödunud sajandi lõpupoole.

Apostellik suksessioon ehk ametijärgnevus - üks kiriku-traditsiooni võtmeküsimusi

Üheks seitsmest traditsiooni alust moodustavast sakramendist kujunes vaimulik seisus. UT-st loeme, et apostlid seadsid vaimulikke ametisse käte pealepanemise läbi. Nn "*Vana Kiriku Statuutides*" V saj. algusest sisaldub nõudmine käte pealepanemisest vaimuliku seisuse edasiandmise vältimatu tingimusena nii piiskopi, preestri, kui diakoni ametissepühitsemisel. Vaimulik seisus on järelikult vähemalt sama vana kui piiblikaanon.

Mis luterliku kiriku apostellikku meelevaleta puutub, siis selle kehtivuse suhtes pole katoliku kirikul otsest seisukohta, sest ükski luterlik piiskop pole seni teinud selle osas paavstile ametlikku järelepärimist. Võib aga arvata, et paavsti vastus võiks olla analoogiline sellele, mille ta andis anglikaanidele, kes möödunud sajandi teisel poolel vastava järelepärimise tegid. Alguses olid katoliiklikud teoloogid üsna positiivselt meelestatud ja rääkisid, et anglikaani vaimulikupühitus on kehtiv, ehk täpsemalt, see on saanud taaskehtivaks rooma-katoliku kiriku normidele vastava ordinatsioonilurgia kasutuselevõtmisega. Esimene komisjon oli väga lähedal sellele, et kuulutada anglikaanlikud pühitsused kehtivateks. Et asi oleks täiesti kindel, kutsus tolaegne paavst **Leo XIII** kokku veel ühe komisjoni, ning see jõudis järeldusele, et anglikaanlikku ordinatsiooni ei saa tunnistada intentsiooni puudumise tõttu (st puudub pühitseja tahe pühitada nii, nagu seda tegid apostlid).

Kuningas **Edward VI** (1547-1553) poolt ametisse seatud Cranmeri komisjon koostas 42 usuartiklit, mis olid suures osas inspireeritud mandriprotestantide vaadetest. Muidugi pidas see komisjon vaimulikku seisust kui sakramenti jäljeks kiriklikust võimust, mis kuulus kaotamisele. Esimeseks kehtetult pühitsetud piiskopiks peetakse 1559. aastal ordineeritud Canterbury peapiiskoppi Parkerit.

Sakramendi pädevuse peamiseks nõudeks on alati olnud teadlik ja vabatahtlik otsus jagada sakramenti ja mitte midagi muud. Talituse vormil pole siin mingit tähtsust. Kui intentsioon muutub, ei saa jagatud sakramenti kehtivaks pidada. Katoliku vaimulik saab pühitsusel konkreetse vaimuliku meelevalla patte andeks anda ja Armulauda pühitseda, ning see saab oma jõu pühitseja pädevusest ja intentsioonist.

Teise komisjoni otsus saabki Leo XIII seisukohavõtu aluseks, mis on dokumenteeritud tema bullas "*Apostolicae curae*" (1896). Kui Kristuselt saadu on kaotatud, ei saa seda lihtsalt õhust tagasi võtta, nagu ka Kristus ise on kinnitanud tähendamissõnas viinapuust ja okstest, mille elu sõltub sellest, kas nad jäävad viinapuu külge või mitte (Jh 15,1-7). Käesoleva sajandi teisel poolel peetud diskussioon katoliiklaste ja anglikaanide vahel ei toonud uusi argumente selle seisukoha kummutamiseks.

Lõpetuseks

Ülaltoodu oli lühiülevaade kristlikust traditsioonist rooma-katoliku kiriku vaatenurgast. Vastureformatoorse ja seega otseselt protestantismivastase Trento kirikukogu materjalid jätsime siinkohal kõrvale. Selge on aga see, et Pühakirja ja Jumala ilmutuse hoidmiseks ainult Apostlite tegude raamatu ja Pauluse kirjade kirikumudelist ei oleks piisanud.

Mis asi on moraaliteoloogia?

Toimetajalt. Me oleme juba harjunud külalislektoritega, kes tulevad harima meie vaimu. Kahtlemata on see väga hinnatav, et niisugused inimesed - reeglina omal kulul ja mingit tasu küsimata - siin käivad; kindlasti aga tuleb igale niisuguste loengute kuulajale tuttavana ette kaks äärmust.

Mõni külaline lööb oma kulunud kausta lahti kuskilt 186. leheküljelt ja jätkab, ümbruskonnale vähimatki tähelepanu pööramata, viimases esinemispaigas Saksamaal või USA-s pooleli jäänud loengut, pannes seejuures mängu kogu oma inglise- või saksakeelse kahe-sajatuhandelise sõnavara. Teiseks äärmuseks on see, kui külalislektor astub saali, vaatab kõigile heatahtlikult otsa ja küsib: "Armsad sõbrad, kas keegi teie seast teab, kes oli Jeesus Kristus?"

Aga on veel ka kolmas huvitav tüüp lektoreid, kes laseb hoopis auditoriumil endale loengu pidada - vastates publiku küsimustele oma ainevaldkonna kohta.

Üks parimaid võimalusi kõrgelt haritud ja tarkade külaliste heast tahtest ja teadmistest osa saada on see, kui me võime esitada küsimused ise - nii kuidas meie oskame, nende probleemide kohta, mis meile antud ajal huvitavad on ja millest vajame asjatundlikumat ülevaadet kui see, mida me oma puuduliku võõrkeele- oskuse ja olustikutundmise juures oleme suutelised ise välja selgitama.

1994. aasta lõpul külastas Eestit ja pidas sarja loenguid Tartu Ülikoolis Uppsala Ülikooli (Rootsi) meditsiini- eetika professor doktor **Erwin Bischofsberger**, sünnilt sheitslane, kes on katoliku preester ja jesuiitide ordu liige. Külalise ja toimetaja vahel toimunud eravestlusest on sündinud alljärgnev "aerofoto" moraaliteoloogiast ja ühest selle harust, meditsiini- eetikast.

Deontoloogiline moraaliteoloogia - kasuistika

Moraaliteoloogiat võib vaadelda nii vana kui uue distsipliinina. Kirik on tegelenud moraaliküsimustega oma algusaegadest peale, kuid mõiste 'moraaliteoloogia' võeti kasutusele alles Trento kirikukogul (XVI sajandi keskel).

Varane moraaliteoloogia on tuntud kasuistika nime all, sest see põhines kaasustel - pihisakramendi tarbeks konstrueeritud ja tüüpilahendusega varustatud näidetel.

Kasuistika oli oma loomult deontoloogiline (kr. *ontos* - sund, kohus, käsk) - st kohuse-eetikast, Jumala käskudest lähtuv. Üldjuhtudel, kõige argipäevasemates situatsioonides, on niisugune moraaliteoloogia tänini kõigile katoliiklastele siduv. Me ei tohi valetada, abielu rikkuda, tappa - see käsk oli, on ja jääb. Laste õpetamise ja kasvatamise juures tuleb paratamatult küllalt kaua piirduda kohuse-eetikaga. Lisaks sellele jääb kasuistikast alati kehtima nn "narratiivne eetika": iga käsitletavat olukorda tuleb näite varal arusaadavaks teha.

Keeruliste eriolukordade lahendamisel aga ei pakkunud kasuistika juba algusest pealt rahuldavaid vastuseid, sellepärast üritati leida ka teistsuguseid meetodikaid. Kuid otsesed võimalused selleks avanesid alles meie sajandi teisel poolel.

Teleoloogiline moraaliteoloogia

Tänapäevased meetodikad on avatud dialoogiks kõikide teadustega.

Vastupidiselt kasuistikale on meie sajandi teise poole moraaliteoloogia pigem otsija kui teadja. Kui tulevad keerulisemad küsimused, kui seadused lähivad vastakuti ja üht väärtust ei saa säilitada teist väärtust kahjustamata, tuleb keskenduda lõpptulemusele. Siit ongi tekkinud üks uutest moraaliteoloogia vooludest: teleoloogiline (kr *telos* - eesmärk), eesmärgi-eeetika. Tänapäeval on see meetod eriti aktuaalne just keskkonnaeetika seisukohast. Inimese ja looduse vahel kehtib kontraproduktiivsuse printsiip, mille järgi kaasneb edusammudega ökonomias peaaegu alati ökoloogiline vähikäik - tööstus loob uusi võimalusi, kuid saastab keskkonda. Viimasel ajal kuuleb sageli, et kui nii edasi läheb, oleme meie viimane inimpõlv maa peal. Tänapäeva ühiskonna edu ja väärtused on lühinägelikud ning kuhjavad tulevastele põlvkondadele suuremaid koormaid kui need kanda suudavad, sest kui ökoloogia kokku variseb, hävitab see ka ökonomia. Niisugust vaatlusviisi moraaliteoloogias on nimetatud hüvede väärtustamise meetodiks.

Samasse valdkonda kuulub ka energiavarude kasutamise eetika, mida ei saa enam deontoloogiliselt vaadelda, vaid ainult teleoloogiliselt, asjade käigu võimalikku tulevikustsenaariumi ette aimates. Mis juhtub näiteks siis, kui osoonikiht maailma ümbert kaob ja päikese ultraviolettkiirgust enam ei pehmenda, kui liustikud sulavad ja näiteks kogu Bangladesh vee alla jääb; unustada ei tohi ka maailma kohal ikka veel rippuvat aatomisõja võimalust.

Järgneva saja aasta jooksul kujuneb maakera elanikkonna peamiseks probleemiks mitte niivõrd too kurikuulus ülerahvastumine, kui võrd just ökoloogia.

Autonoomne moraal

Kahe peamise suuna kõrval moraaliteoloogias, deontoloogilise ja tele-

Pildil: intervjueritav, dr Erwin Bishofsberger 1994. aastal Tallinna kiriku keldrisaalis. Foto: Rein Öunapuu.

oloogilise moraaliteoloogia kõrvale on viimasel ajal tekkinud üks uus suund - autonoomne moraal. See meetod kujutab endast konkreetse isiku moraalse palge analüüsi tema enda tööekspeidamise järgi, ning võimaldab seega ka kristlaste dialoogi teiste religioonide esindajate, ateistide ja agnostikutega. Autonoomse moraaliga algeid võime leida püha **Ignatius Loyola** mõtteavalduses: "Sisene teiste inimeste juurde nende uksest, kuid välja tule enda omast". See tähendab: arvesta oma ligimesega, respekti tema väärtushinnanguid, kuid mitte kunagi

iseenda südametunnistusele kahju tegemise hinnaga. Omaenda ukse kaudu väljatulemine viitab samas autonoomse moraaliga suhtelisusele ja faktile, et see meetod ei loo universaalseid norme ega ole seetõttu võetav teisiti kui ainult ühe inimisiku kontekstis.

Kui ma kõnelen ülikooli meditsiiniteaduskonnas, kus kuulajate seas pole just palju usuinimesi, ei saa ma rääkida Jumalast, sest tema seadus pole paljudele neist mingi autoriteet. Küll aga saan ma kõnelda näiteks inimväärikusest, mis võimaldab käsitleda ka religioosseid väärtusi

keeles, mis on ateistilegi arusaadav ja vastuvõetav. Tõsise ellusuhtumise juures saab iga inimene aru, et ta vajab mingit kasvõi teoreetilist abisoluuti - väärtust, millega ta ei saa manipuleerida. Ma olen ateistidelt palju õppinud, saanud neilt huvitavaid ideid, korrigeerinud oma liiga heas usus omaks võetud väärtushinnanguid.

Meditsiinieetika valdkonnad

Tormiliselt areneva teaduse tingimustes tekib aina uusi küsimusi mitte ainult inimese ümber, vaid ka inimeses endas. Välise keskkonna kõrval peab inimene kandma hoolt ka oma sisekeskkonna moraalse kasutamise piiride eest.

- Eutanaasia

Üsna terava diskussiooni objektiks on eutanaasia - kui kaugele tuleb respektida inimese õigust oma elu lõpu üle ise otsustada. See tuleb autonoomiaprintsiibist, millest lähtuvad käitumisjuhised rõhutavad inimese õigust ise otsustada. Neid juhiseid ei tõlgendata küll universaalsete normidena, kuid ometi kostab palju hääli eutanaasia kasuks. Seni on Holland ainus riik, kus inimene võib teatud tingimustel isikliku soovi kohaselt lasta lõpetada oma elu. (Toimetajalt. Austraalia parlament on tegemas viimaseid ettevalmistusi eutanaasia täielikule seadustamisele oma riigis.)

- Organite siirdamine

Suurt probleemi kujutab meditsiinieetikale organite siirdamine, täpsemalt organite donatsiooni lubatavuse piiride küsimus. Kui näiteks inimene on tagasipöördumatult koomasse vajunud, tema aju on sumnud - kuidas tohib toimida siis, kui tema enda käest enam küsida ei saa ja sugulaste nõusolekut pole mingil

põhjusel võimalik kiiresti saada, kuid tema muude organitega (süda, kopsud, maks jt) saaks päästa ühe või lausa mitme inimese elu?

- Psühhiaatria probleemid

Tähtsal kohal on ka psühhiaatria probleemid: missugusest hetkest alates tohib patsienti sundravile allutada, kui palju tohib ravides eksperimenteerida.

- Rasedusvastased vahendid

Koos rasedusvastaste vahendite leiutamise ja kerkis esile ka küsimus nende lubatavusest ja perekonnaplaneerimisest üldse. Keemilised rasedusvastased vahendid olid kuuekümnendatel aastatel, siis kui nad loodi, eriti kahjulikud, nimelt tugevalt kantserogeensed. Tänapäeval on need vahendid küll edasi arenenud ja vähem ohtlikud, kuid juhtub sageli, et kui keegi neid vahendeid juba tüdrukueast peale süstemaatiliselt kasutab, lööb see tema hormonaalse tasakaalu segamini, nii et ta ei saa kunagi lapsi ning võib lõpuks veel rinnavähki haigestuda.

Omaette probleemi on ellu kutsunud **HIV-positiivsed ja AIDSi haiged** - kuidas neid ühiskonda sobitada, sest sundvahendite rakedamise korral ei annaks nakatunud end üldse näole. Kuidas tagada, et nad haigust edasi ei levitaks, kui kondoomid on katoliku kiriku õpetuse järgi mehhaaniliste rasedusvastaste vahenditena keelatud? Probleem on tekitanud vastuseisu kiriku hierarhias eneseski. Näiteks kardinal **Bernardin** Chicagost on seda meelt, et HIV-positiivsete puhul on kondoomi kasutamine moraalselt õigustatud.

- Naturaalne (loomulik) perekonnaplaneerimine

Rooma-katoliku kirik keelab nii keemilised kui mehaanilised rase-

dusvastased vahendid, kuid lubab naturaalsel perekonnaplaneerimist: seksuaalelu nn "kindlatel päevadel" ja nende päevade prognoosimist. Prognoosimiseks on olemas kaks põhimeetodit, millest viimasel ajal on välja kujunenud üks kompleksmeetod. Esimene osa sellest, Knaus-Ogino meetod, leiutati käesoleva sajandi kolmekümnendatel neljakümnendatel aastatel ning see põhineb kehatemperatuuril: ovulatsioon kutsub esile temperatuuri tõusu ja selle järgi annab viljatud päevad välja arvestada. Teine osa, nn Billingi meetod, pärineb tegelikult Austraalia pärismaalastelt ja lähtub naise vaginaalrituse analüüsimisest. Mida paksem on sekreet, seda väiksem on tõenäosus rasedaks jääda ja vastupidi.

Olen Stockholmis töötanud ühe rühma abieluinimestega, kuid minuga koos on muidugi juhendajateks olnud ka arstid. Tuleb alati silmas pidada, et ei ole sobilik ega hea, kui preester liiga intiimsete asjade käsitlemisse peab süvenema.

Minu kogemused näitavad, et nendel naturaalsel meetoditel on tegelikult kaks puudust. Nagu arstidest kolleegid väidavad, tunneb naine - ise konkreetset põhjust teadmatagi - seksuaalvahekorras rõõmu eriti just sellel perioodil, kui rasestumine on võimalik. Positiivsete elamuste vähesus viib aga tihti suhte jähnemisele abielupoolte vahel. Viljatute perioodide kasutamine võib olla lahenduseks mehele, kuid naisele päriselt mitte. Teiseks puuduseks on kahtlemata see, et ükski viljatu perioodi diagnostika meetod pole sajaprotsendiline. Ikka on umbes viis protsenti naisi, kelle puhul ükski reegel ei kehti; lisaks sellele võivad närvipinged ja stress tekitada erandlikke nähtusi iga naise organismis, ning viljatu perioodi lõpu lähenedes kiputakse tihti ka unustama, et mehe seemnerakk võib naise organismis elada veel mitu päeva. Isegi minu mitte kuigi arvukas abi-

eluinimeste grupis juhtus, et üks paar hoolimata kõigist meetoditest ja ettevaatusabinõudest ikka lõpuks lapse sai.

Kahtlemata on naturaalne perekonnaplaneerimine primaarne, kuid minu isikliku arvamuse kohaselt peaks siin olema võimalus teha erandeid. Minu arvates on see tõsine probleem, et "meestekirik" naistele siin ettekirjutusi teeb; kuid ei jää minulgi katoliiklasena muud üle kui vaid ülaltoodud probleemi aspektid ausalt esile tuua, ilma et mul oleks valmis lahendusi.

Moraalsed probleemid geneetikas

- Embrüonaaldiagnostia

Geneetilisi, st pärilikke haigusi on inimesel umbes 5000. Praeguseks on neist identifitseeritud umbes 300 kuni 350. Need on nn monogeen- sed haigused, kus haigus sõltub ühestainsast geenist, mis põhjustab inimesele kaasasündinud vastuvõtlikkuse teatud mõjuritele. Meil Euroopas on üheks kõige levinumaks geneetiliseks haiguseks tsüstiline fibroos, juutidel esineb sageli thaisaks, mustanahalistel on üsna tavaline aneemia ehk verevähesus. Retsessiivne geneetiline haigus vallandub siis, kui inimene on saanud selle geeni nii isalt kui emalt, dominantne haigus esineb küll poole harvem, kuid sel juhul piisab ühelt vanemalt päritud geenist. Need on seaduspärasused, mida pani tähele juba geneetika isa, pater **Gregor Mendel**. Isa Gregor oli slovakk ja elas Brno linnas.

Embrüonaaldiagnostika iseene- sest ei tekita suuri eetilisi probleeme. Inimese loodet uuritakse ultraheliga ja lootevee analüüsimise kaudu, sest lootevesi sisaldab embrüo geneetilisi elemente. Viimast meetodit kutsutakse amniosenteesiks. Niisugusel viisil määratakse kind-

laks loote kahjustused ja geneetilised haigused. Kui viljastamine teostatakse "in vitro", on võimalik juba enne viljastamist kindlaks määrata, milline tulevane loode olema saab. Pärast neljandat pooldumist on võimalik eemaldada kaks rakku ja uurida nende DNA-d. Katseklaasis viljastamise võimalikkus nõuab aga, et inimloodet ei kasutataks bioloogilise materjaline mitmesugusteks eksperimentideks, samuti on keelatud inimloodete seleksioon soo, silmade ja juuste värvi ja muude väliste tunnuste järgi.

Õnneks on inimese tulevase iseloomu, näiteks agressiivsuse või musikaalsuse manipuleerimine geneetilise mikrokirurgia teel seni võimatu, sest iseloom kujuneb paljude faktorite mõju tulemusena - siin pole küsimus ühes geenis, vaid geenide koostöös. Igas rakus on 100 000 geeni, ja missugust mõju nad kõik vastastikku omavad, seda ei suuda inimene ilmselt kunagi mõista.

- Kloonimine

Kõige uuemaks küsimuseks ja probleemiks meditsiinieetikas rahvusvahelisel tasandil on praegu kloonimine. Viljastatud munarakk jagatakse pärast esimesi rakupooldumisi rakukaupa neljaks või kaheksaks, ja - 1993. aasta kevadel sooritati õnnestunud katse - need rakud doonoremadesse kasvama pannes on võimalik saada neli kuni kaheksa täiesti identset (rakutuumani välja) inimest, kelle geneetiline kood, DNA, on täpselt sama. Ka ühemunaraku kaksikutel on alati erinev DNA ja täiesti identseid inimesi pole seni kunagi olnud. Õnneks ei ole neid veel ka praegu, kuid lammastega on õnnestunud kloonimiskatse juba läbi viidud. Eetiliselt ei saa kloonimist kuidagi õigustada. Igale inimesele peb jääma õigus oma geneetilisele integriteedile ja ainukordsusele.

Ameerika Ühendriikides saab juba praegu tellida kataloogi järgi nii seemne- kui munarakke, ja nii viisi teoreetiliselt näiteks kaheksa identset Nobeli preemia laureati produtseerida. Arvata on, et seal ka inimese kloonimine millalgi ära tehakse, sest USA seadused ei sea teadusele praktiliselt mingeid piire.

Kloonimine saab kõrgemal arengutasemel olevate loomade ja inimeste puhul toimuda ainult juba viljastatud munarakust, mitte ükskõik missugusest rakust. Inimese tekkimiseks on vaja 23 kromosoomi isalt ja samapalju emalt, mida suvalisest rakust ei leia.

Kuid teisiti on näiteks roomajatega, kelle naha- või muud ihurakud on hästi suured. Roomajate puhul saab eraldada rakutuuma, milles on DNA, istutada selle mikrokirurgilisi vahendeid kasutades mõne teise roomaja munarakku - ja see hakkab seal paljunema. Sellest tõigast saigi muuseas oma idee raamat ja hilisem menukas ulmefilm "Jurassic park", kus sauruste naharakke konnade ja muude alamate loomade rakkudesse istutades saurused taas elustati. Tegelikuses on niisugune eksperiment küll võimatu, sest kloonimine oleks võimalik ainult elusatest rakkudest, viimaseid aga pole sauruste puhul kuskilt võtta.

Kokkuvõte

Muidugi ei jõudnud ma käesoleva lühiülevaate käigus teha muud kui piirduda kõikide nende alade ja peaprobleemide nimetamisega, millega tegeleb tänapäeva moraali- teoloogia ja minu eriala meditsiinieetika, ilma et süveneksin lähemalt lahenduste variantidesse ja võimalikkusse.

Tahaksin vaid siinkohal rõhutada seda, et moraali osa inimtegevuse kõikidel aladel peab tunduvat süvenema, sest ainult nii võib inimkonnal olla tulevik.

Armastus ja usk

Inimese seksuaalsus uuest vaatenurgast

Jack Dominion

8. ABIELU JA SEKSUAALSUS

Nagu juba eespool märgitud, ei ole suguakt otstarbekohane ajal, mil nooruk rebib end lahti sidemetest oma vanematega. See periood lõpeb, kui noorukil saab täis kakskümmend eluaastat ning kui ta loob püsiva inimsuhte, abielu. Muretsetakse ja kasvatatakse lapsi, abielupooled arenevad üheskoos võibolla koguni 50 aastat. Abielus, püsiva inimsuhte raames, omandab suguühe väärtusliku jõuallika tähenduse, mis kannab ja kindlustab seda suhet.

Enne kui hakkame põhjalikumalt vaagima suguakti rolli inimsuhte tugevdajana, õpime põgusalt tundma seda inimsuhte vormi, mida nimetatakse abieluks. Abielu ja perekond kujutab endast kõikjal esinevat institutsiooni, mis laseb aimata inimese loomupära. Sotsioloogid väidavad, et abielu on paratamatu uue sugupõlve sündimise ja üleskasvatamise seisukohast ning põhjusel, et abielupooled vajavad teineteise tuge. Psühholoogid rõhutavad, et inimesse on sisse programmeeritud kiindumusele baseeruvate suhete loomine ning need suhted on vastavuses laste ja nende vanemate kunagiste sidemetega.

Siin pole põhjust üksikasjalisteks mõtisklusteks, miks abielu ja perekond kuuluvad olemuslikult inimesistentsi juurde. Samas on siiski oluline meeles pidada, et abielu asemele on alati pakutud ka teisi valikuvõimalusi. Kui tunnistataksegi, et abielupaare on tarvis laste saamiseks, pakutakse tihti, et lastekasvatus usaldataks ühiskonna hooleks ning vajadus perekondade järele langeks ära. Taolisi ettepanekuid ei ole kunagi soovitud ning isegi kibbutsid peavad üha enam vajalikuks vanemate osalust oma laste eest hoolitsemisel.

Abielu üheks fundamentaalseimaks põhjenduseks on perekond, kuid see pole ainus. Inimese eelsoodumus kiindumuseks tähendab, et inimliku potentsiaali teostumise huvides osutub lähedane suhe vältimatuks. Jällegi läheks tarvis omaette raamatut üksikasjalisteks selgitusteks, miks inimesel on tungiv vajadus lähedase ja ise välja valitud inimsuhte järele. Siin on hea põhjus pöörata tähelepanu asjaolule, et juba iidsetest aegadest saadik löid just abielu ja perekond inimsoo edasikestmiseks vajalikud tingimused. Lääneriikides kestavad abielud praegu tunduvalt kauem ning suurt rõhku pannakse suhte püsimisele. Meditsiini

saavutused võimaldavad rasedust ette planeerida ja turvaliseks muuta, mis ühtlasi tähendab, et naine ei pea enam kulutama suuremat osa elust laste sünnitamiseks. Inimese väärtust osatakse paremini hinnata, ja seetõttu on raskuspunkt kandunud laste arvult nende elutingimuste parandamisele. Pereliikmete arv muutub ajapikku üha väiksemaks. Sündivuse reguleerimise meetodid leiavad üldist kasutamist ning on teinud viljastumisest vabatahtliku ja ettekatsetatud akti. Soovitud laste arvu saavutamiseks ei ole tarvis kuigi palju seksuaalset aktiivsust ja suurem jagu suguühetest ei seostu soojätkamisega. Ka katoliku kirik on mõistnud suguakti ja paljunemise lahknemist inimeste teadvuses, ning soovib "kindlate päevade" meetodit. Lääne ühiskond tervikuna ning suurem osa inimkonnast on jõudnud olulisse arengufaasi, kus enamus suguakte on teadlikult ja vabatahtlikult midagi muud kui soojätkamine. See muudatus kujutab endast tõsist väljakutset ühiskonnale, kus aegade algusest saadik on suguühet seostatud paljunemisega. Minu silmis peitub siin üks kaasaja põhiprobleeme. Kui suguakti peamine otstarve ei ole enam paljune-

mine, mis see siis on? Kas sellel on peale seksuaalse naudinguga veel teisi väärtusi? Kõige enam valmistab mulle muret (kirjutasin sellest juba 3. peatükis), et ühiskond ja ristiusk on hooletult suhtunud sellele probleemile lahenduse otsimisse.

Kuna paljunemisega seotud väärtuse kõrval ei ole suguuhte kohta olemas mingit teist järjekindlat käsitlust, on esiplaanile tõusnud hedonism ja hoolimatus. Ristiusu kõlblusõpetus peaks seda asjaolu arvestama. Mehed ja naised tunnetavad vaistlikult, et suguaktil on veel teisigi väärtusi, ning nad on asjatult oodanud kiriku abi. Minu silmis leiame siit ühe tähtsaimatest probleemidest, mis ootab lahendust ühiskonnalt ja kirikult. Mis puudutab katoliku kirikut, kuhu ma ise kuulun, siis kuigi eelnimetatud probleem on palju olulisem küsimusest, kas iga suguuhte loob tingimused uue elu sündimiseks, on just viimase asjaolu üle katoliku kirik viimased kakskümmend aastat kõige rohkem muretsenud.

Käesolevas peatükis pakun võimalikke vastuseid küsimusele, milline tähendus on suguaktil lisaks soojätkamisele. Ma ei väida, et minu soovitusel oleks ammendavad, kuid need näitavad teed tolle sisemise rikkuse juurde ja kinnitavad laialt levinud usku, et seks tähendab hoopis enam kui naudingut ja soojätkamist. Siin esitatavad soovitusel pakuvad ühtlasi tunduvalt sügavamaid põhjendusi moraalsele pürgimustele, mis minu arvates aitavad kaitsta seksuaalakti kõiki potentsiaalseid väärtusi.

Kiindumus

Jälgides kaua aega valitsenud mõttemudelit, mille järgi inimese ja looma käitumine on samased, pidasid keskaja moraalteoloogid ühendavaks faktoriks viljakust. Ka see arusaam oli täiesti väär. Seksuaal-

suse peamine mõte, nagu inimkond on mõistnud, tähendab paaride loomist, kiindumuse arengut ja alahoidmist, mis omakorda tingib paljunemise. Kiindumuseta pole abielu ega soojätkamist. Kui otsime seksuaalse külgetõmbe põhithendust, siis leiame selle mehi ja naisi ühendavate inimlike sidemete loomisest ja kindlustamisest suguuhte kaasabil. Võidakse väita, et inimlike kontakte võib leida ka sugulus- ja sõprussuhetest. See on täiesti õige tähelepanek. Ent vaadeldes inimese eksistentsi, meenub otsimatagi, et ühiskonna algelemendi moodustab mehe ja naise vaheline suhe abielus, st perekond, kus kiindumuse väljakujunemiseks on olemas laiem alus. Seksuaalse külgetõmbe peamine mõte seisneb sugupoolte ühenduses. Suguakti põhithendust kaaludes tuleb selles näha jõuallikat mehe ja naise vahelise suhte kindlustamiseks. Mil viisil see nii toimib?

Keha keel

Suguuhte tähendab inimkehade kohtumist ja ühekssaamist, milles etendavad tähtsat osa suguelundid, aga ühtaegu ka inimene tervikuna. Kui inimesed puutuvad kokku sedavõrd intiimselt, siis nad saavad teineteisele mitmesuguseid signaale.

Suguuhte on eriline akt, mis leiab aset püsisuhte raames. Kõne all on mitte ainult suguelundite kokkupuude, vaid kontakt kahe inimese vahel, kes kannavad kaasas oma minevikku ja tulevikku. Kogemus ühes tugevate naudinguiimpulssidega moodustab keha keele, mille puhul seksuaalsed faktorid on vahendi, mis võimaldavad läheneda teineteisele ja rääkida teise inimesega. Too keel on rikas, ning on tõesti keeruline ülesanne tõlgendada neid signaale.

Mida siis abielupooled kõnelevad teineteisele?

Tunded

Armuuhte puhul on alati taustana kaasas armastajate vastastikused tunded. Lähenedes naisele haarab meest sageli suurem erutus kui naist, kes vajab hellust, armastusavaldusi ja ergutusi, enne kui ta on mehega võrdseks valmis. Mõlema osapoole erutumine nõuab partneriga arvestamist, tähelepanelikkust ja kauakestvaid hellitusi. Mees, kes on enamasti tulisem pool, ei jälgi alati küllaldaselt määral oma abikaasat. Nii võib juhtuda, et egoism saadab suguuhet algusest peale.

Mõnikord on partnerid on lõdvestunud, vahel aga pinges, närvilised, väsinud, tunnevad lausa füüsilist valu, või ei ärata seks neis lihtsalt vähimatki huvi. Tähelepanuosutused abikaasale võivad viia tunde purseteni, mis võtavad igasuguse tahtmise vahekorraks temaga. Ühiselt proovides, kaaslasest hoolides ja teda armastades võib võita vastu-meelsuse ning füüsiline lähedus erutab taas.

Kolmanda mõjurina tuleb arvestada mingil ajahetkel valitsev meeleolu. See käib eriti naise kohta, kelle valmisolek suguaktiks on sageli seotud tema tunnetega partneri suhtes ning kõigega, mis juhtus abikaasade vahel eelnenud päeval. On selgetamatagi selge, et abielupoolte vahelised pinged on seksiga lähedalt seotud. Kummagi partneri erinevad vajadused nõuavad kompromissi. Abielumehe suguiha tuleneb valdavalt määral tema füüsilistest vajadustest ning naisel omakorda üldkokkuvõtvalt meeleolust, ehkki see reegel ei pruugi alati kehtida. Mehed peavad õppima paremini arvestama naise tundeseisundit ning naised omakorda meeste füüsisest johtuvaid tarbeid. Säärane mõtteviis on uus ja sellega harjumiseks kulub aega. Siit leiame veel ühe lisaargumenti järeltõlgenduseks: suguakti õige koht on abielu raamides.

Isiklik kohustus

Kui mõlemad abikaasad soovivad sugulist vahekorda, siis on nad valmis millekski palju suuremaks kui vaid suguorganite kokkupuude. Nad annavad ennast tervikuna ühes oma keha, hinge ja tundeeluga, ning osutavad sel kombel teineteisele suurimat võimalikku poolehoidu. Inimesel on palju erinevaid vahendeid oma partnerile poolehoidu avaldamiseks. Nad naeratavad, hoiavad teineteise kätt, jagavad ühiseid vaahteid, vahetavad omavahel mõtteid, töötavad üheskoos, teevad kingitusi. Suurim kingitus, mida saab teisele anda, on ennastsalgav iseenda loovutamine teisele, ning just see sünnib seksuaalvahekorras. Suguühete tunnusjooneks on, et inimene annab ennast täielikult, ning see tähendab ühtaegu ka armastuse andmist partnerile. Enamal määral ennast loovutada pole võimalik.

Inimene kingib end ära siis, kui ta, võtnud kuulda kaaslaste kutset, astub teise inimese ellu tema jaoks tähtsaimaks inimeseks. Sugulises vahekorras väljendab abielupaar teineteise suhtes poolehoidu ja ühtekuuluvust ning kumbki osapool tunnistab partneri oma elu tähtsaimaks inimeseks. Meeleaistingute ergastumine, teineteisesse tungimine ning orgasmini viivad liigutused kujutavad endast tugevaid füüsilisi väljendusvorme, mis annavad kahe inimese ühinemisele suurima võimaliku tähenduse. Ühtimine lõpeb abikaasade ühise andumisega, mis kõneleb sellest, et nad on teineteisele nende elu kõige tähtsamad inimesed. Suguühete on siis tohutu jõud, milles ilmnevad kõige sügavamad tunded.

Säärane tunnete väljaelamine ei tule kõne alla juhuseksi puhul, sest selles olukorras ei saa paarisuhtel olla ligilähedaseltki sama tähendust kui abielus. Sageli on nad võõrad ega tähenda teineteisele kuigi palju. Kuna suguaktil puudub seeläbi sü-

gavam tähendus, piirdub kättesaadu vaid orgasmiga. See on vastand kõigele sellele, mida akt võiks olla. Tõelise suhte puhul kujuneb füüsilisest kontaktist sügav isikulist motivatsiooni kinnistav jõutegur.

Sisemised väärtused, mida suguakt pakub, ei ilmne alati abikaasade suhetes. Mees ja naine ei ole ühtviisi teineteise lähedal. Pean nimelt silmas asjaolu, et nõustumine suguüheteiga on vastastikune ja sellele tuleb pidevalt rõhku panna.

Suhte süvenedes kasvab isiksuse osakaal, ning suguühetest kujuneb kiindumuse tugevdamise vahend. Juhuseksi puhul langeb ära isikuline külg, nagu juba eespool sai märgitud. See tekib vaid siis, kui abikaasad muutuvad teineteisele üha tähtsamaks. Inimese kõige sügavamad kogemused kuulumisest teisele saavad teoks, kui abielupoolte tähendus teineteisele on suurem kui kõik muu. See on niimoodi siis, kui inimesed otsustavad üheskoos, et nad tahavad kuuluda teineteisele abielu kaudu. Algul on kiindumus. Suguakt aitab seda säilitada ja süvendada. Armastussuhtes muutub suguline vahekord sümboliks, mis tõstab inimesuhte kõrgemale astmele, kuhu see peab kuuluma, ning lööb kinnitava pitserimärgi abikaasade ühtekuuluvusele.

Leppimine

Valestimõistmine, lahkkelid, viha ja võõrdumine võivad abielu kestel alati esile kerkida. Abikaasad riidlevad, solvuvad ja tunnevad end tõrjutuna. Ideaalne abielu, kus võõrdumist kunagi ei esine, on unelm, mis ei vasta reaalsusele.

Mõnikord on teise põhjustatud valu palju sügavam ning seda ei ole kerge andestada ja unustada. Nende perioodide vältel tekib abikaasade vahele distants. Nad on teineteise peale vihased, ning esimesena kannatab selle all seksuaalvahekord.

Kui suguakt oleks pelgalt füüsiline kogemus, siis saaks seda nautida meeoleoludest hoolimata, ent see pole ju nii. Küsimuse all on kahe inimese vastasmõju ning selle raames toimuv kommunikatsioon. Kui tülid pole leidnud lahendust, sisaldab vastasmõju märgisüsteem viha elemente ning vastaspoolt tahetakse pigem karistada kui talle meeldida.

Kui vaenulikkus lahutab abikaasad teineteisest, võib pingsituatsioon kesta päevi, nädalaid, isegi kuid. Eemaldumisest hoolimata võib juhtuda, et nad jõuavad armuühete suhtes kokkuleppele. Selleni võidakse jõuda ka siis, kui partner jätab ükskõikseks või temast ei hoolita nii nagu varem või kui tuntakse ennast endistviisi solvatu ja tõrjutu rollis. Ja siis sünnib ime. Pärast suguakti võõrdumistunne kaob. Akt, millel on kaldumus tugevdada ühtekuuluvust, suudab lepitada lahkarvamusi. Abielupooled näevad, et nad on taas ühinenud ja armastavad teineteist. Peale suhte kindlustamise aitab suguline vahekord ühtlasi saavutada leppimist.

Identiteedi tugevdamine

Suguakti juurde kuulub, et partnerid hellitlevad teineteise erootiliselt erutatavaid ja erutuvaid kehaosi. Mehes tõuseb iha, kui tema silmad näevad naise kehavorme. Naine omakorda erutub mehe jõulisest olekust. Siin on tegemist vastastikuse seksuaalse identifitseerimisega. Meest huvitab naise suguline omapära ja naist mehe erijooned. Sel kombel tugevdavad nad teineteise seksuaalset identiteeti.

Seksuaalsed omadused moodustavad olulise osa inimese kui terviku identiteedist. Olla mees või naine tähendab samapalju kui inimese eksistents kõige üldisemas tähenduses. Suguühete on kõikehaarav jõud, mille raames inimese olemus teostub talle iseloomulike omaduste abil.

Dialogi vormis toimuv seksuaalne identifikatsioon leiab väljenduse tähelepanuavaldustele panustatud aja, vahendite ja raha vormis. Meessoost teoloogid kipuvad neid asjaolusid alatisti unustama ning peavad neid tühihiseks, eriti kui objektiks on naine. Tõõ igalpool maailmas levinud hoolitsemise tava on kõike muud kui tühihiasi. See on üks tähtsamaid abinõusid, millega meie identiteet saab kinnitust.

Iga kord, kui abielupartnerid astuvad armuühitmesse ning hoomavad, kuidas teise ihu erutab ja pakub naudingut, nad mõistavad teineteise väärtust seksuaalsete olenditena ning ühtlasi terviklike inimestena. Veendumus, et mehel ja naisel on teineteisele suur tähendus üldinimlikus mõttes, muutub oluliseks vanemas eas, kui sugutung hakkab vähenema. Truudus rõhutab mitte ainult partnerluse tähtsust teise sugupoole suhtes. See sisaldab ühtlasi ka igatsust ja vajadust elukaaslase järele, kes oleks tähtsaim inimene kogu maailmas.

Õtse vastupidine leiab aset juhuslike suguliste kontaktide puhul, kus partnereid hangitakse ja hülitakse vastavalt tujule. Partnerite sageda vahetamise korral väljendatakse ühel hetkel seksuaalset huvi ning juba järgmisel silmapilgul tõrjumist. Nii pole midagi imestada, kui mehed ja naised alahindavad seksuaalsuse väärtust ega soovi üldse näha selle personaalset külge, lootes sel teel pääseda ise võimalikult väiksemate kahjustustega. Kui tegu on vaid vaba aja veetmisega, siis on ükskõik, kes kellega seksi harrastab, sest isiksuse ja seksuaalse identiteediga pole sel midagi ühist.

Soov

Jätkates mõttekäiku seksuaalsuse üldinimliku väärtuse üle abielus, on kasulik võtta järgmisena vaatluse alla suguakti korduvus. Sagedus,

kui tihti soovitakse suguakti korrata, tähendab hoopis enam kui pelgalt füsioloogiliste tarvete rahuldamist. Inimesed on palju rohkem kui loomad, ja nad suudavad oma instinkte valitseda.

Teineteist armastavad abielupartnerid tahavad ka tihti armuühit. Iga meeldiv suguakt tekitab soovi seda uuesti korrata samal õõl, järgmisel päeval, päev või nädal hiljem. Suguaktiga käib kaasas lootus, et kogetud rõõm kasvab veelgi. Olulisel kohal on soov, et partner osutaks vastuarmastust ning nõustuks ka edaspidi uute vahetustega. Suguühittele on sel juhul omane, et elukaaslast peetakse armastava inimesena vastuvõetavaks.

Reeglipäraselt korratava suguakti soovimine ei kuulu ainult abielu juurde. See võib anda märku ka seksuaalse kõlblustunde puudumisest. Siis pole soovi inimsuhte jätkamiseks ühe ja sama isikuga. Suguaktis vabaneb seksuaalne energia, ning tihtipeale käib sellega kaasas ebateadlik ja meeletu vajadus, et too inimene oleks ka edaspidi partnerile oluline. Sel põhjusel vahetatakse pidevalt partnereid.

Kui partner ei ärata enam huvi, väheneb ka abielus olles suguaktide kordamise soov, ning lõpuks kaob kogunisti. Pole tarvis rohkem tõendeid seksuaalsuse sügavast inimlikust tähtsusest, see on äratuntav, kui suguakti enam ei soovita ning partner pole enam oluline inimene. Lootus asendub ükskõiksusega.

Tänuavaldused

Armuhitkes kogevad abikaasad, kuidas seksuaalne rõõm jõuab haripunkti. Mõlemad osapooled pakuvad teineteisele tugevat seksuaalset naudingut. Tähtkab soov väljendada partnerile oma tänu. Tänuavaldust võib edasi anda sõnadega, kuid veel tavalisem on, et seda antakse ühelt teisele füüsilisel teel,

sülelusega ja teineteise lähedust nautides. See on väsimusest raue õnnelik, ning tänulikkust osutatakse tugeva ja kõikehaarava partneritunnetusega.

Et täielikult mõista rõõmu ja tänutunde väljendamise soovi läbini tuttavale inimesele, peab selle aseta ma kõrvuti kontaktiga, mis tekib rõõvivõõra inimesega. Sarnaseks jääb ainult ühiselt kogetud orgasm, muus osas ei ole ühel inimesel teisele mingit tähendust. Ei teki soovi rõõmustada koos partneriga, sest juhusliku seksuaalse kontakti puhul on inimesed teineteisest kaugel.

Abielu ja kirik

Kirjeldades komplekselt ühe inimese teisele kuulumise isikulist ja seksuaalset külge, leppimist, soovi ja tänu, olen iseloomustanud suguaktile omaseid jooni, mis saavad teoks vaid püsivas, usalduslikus ja tulevikku pööratud inimsuhtes - abielus. Olen võrrelnud seda mõõduva, pealiskaudse ja vastuolulise seksuaalse juhukontaktiga.

Seksist kõneldes püüan ühtlasi näidata, et selle sisemiselt rikas maailm vajab õige teostumise huvides abielusidemeid. Kiriku seisukohavõttud, mis eriti katoliku kiriku osas on kirjutatud tsõlibaadis elavate preestrite poolt, ei käsitle üldse suguakti sügavamat mõtet. See pole tsõlibaadi vastu sihitud kriitika, aga ikkagi on tsõlibaat abielust kaugel. Tsõlibaadis elava preestri arusaamad, olgu nad kui tahes mitmekõlgseid ja ulatuslikud, on vaid intellektuaalse arutluse tulemus ning neil pole palju ühist abielu tegelikkusega. Säärane mulje tekib paratamatult, kui lugeda kiriku ametlike abielu puudutavaid dokumente. Need kirjutised on pealiskaudsed, ning panevad abielus elavad katoliku kiriku liikmed kahtlema oma abielust ammutatud kogemuste kõlblikkuses. See ei tähenda, nagu kirik ei oleks teadlik

seksuaalsuse ja armastuse ühtekuuluvusest. Kirik teab, nagu võime lugeda entsüklikast "*Familiaris consortio*" (II, 11):

"Seksuaalsus, milles mees ja naine abielupooltele omases ja ainult nende hoolde usaldatud aktis anduvad teineteisele, pole kaugeltki puhtalt bioloogiline nähtus, vaid puudub inimisiku kui sellise kõige sügavamast sisemist tuuma. Seda teostatakse tõeliselt inimlikul viisil ainult siis, kui seksuaalsus on integreeritud armastusse, millega mees ja naine võtavad kohustuse kuuluda teineteisele kuni surmani. Täielik füüsiline andumine oleks valelik, kui see poleks inimisiku täieliku eneseandmise tunnus ja vili, mis hõlmab tema isikut tervikuna, kaasa arvatud ajaline dimensioon." (*Tõlge väljaandest "Dem Leben in Liebe dienen. Apostolisches Schreiben über die Aufgaben der christlichen Familie in der Welt von heute. Papst Johannes Paul II. Mit einer Kommentar von Franz Böckle. Herder-Verlag 1982" - tõlk.*)

Sääraste lausete puhul, mida entsüklika "*Familiaris consortio*" külluslikult pakub, kujuneb probleemiks, et kuigi asi ise on õige, on sõnad valesti valitud. Mehed ja naised vajavad armastuse täpset kirjeldust, mitte teoreetilisi arvamusi perspektiivide kohta, mida see võimaldab. Keel ja esitusviis peaksid edasi andma nende tundeid ja kogemusi. Siin tuleks kasutada psühholoogia vahendeid, sest psühholoogia on meie kaasajal kõige tõhusam abinõu armastuse lahtimõtestamiseks.

Kui ma ka kritiseerin katoliku kiriku viimast perekonda käsitlevat dokumenti, ei taha ma väita, justkui saavutaksid teised kirikud paremaid tulemusi suguakti põhiolemuse määratlemisel. Kuna asi on aktuaalne ja pakiline, pean ma vajalikuks nõuda, et tolele otsustava tähtsusega inimlikule aktile pöörataks tähelepanu just nüüd, kui aeg käsib moraaliõpetust uuesti defineerida.

Tänapäeva seksuaalmoraali keskne seisukoht on (nagu juba eelpool mainisin), et seni räägitakse sellest vaid bioloogia baasil. Praegu on käes hetk, mil tuleb näha ka selles osaleva armastuse saladust. Mehi ja naisi tuleb õpetada mõistma, et abielu raames toimuva suguakte käigus saavad teoks abielu kõige rikkalikumad võimalused. See tähendab, et me peame välja selgitama suguakti sügavaima personaalse mõtte. Järelikult tuleb meil abi otsida abielupaaride kogemustest ning paluda neid, et nad aitaksid tervel kristlikul osaduskonnal mõista selle nähtuse olemust. Katoliku kiriku raames see ei õnnestu sedaviisi, et perekonnaelu reguleerivates organites töötavad ainult need mehed ja naised, kes järgivad kiriku autoritaarset õpetust. Kuigi sõnakuulmine on inimese juures kõigiti kiiduväärne omadus, pole see siiski ainus tagatis tõe jõudmiseks avalikkuse ette.

Rasestumisvastased vahendid

Lugeja on juba ammu aru saanud, et jagan rasestumisvastaste vahendite osas seisukohta, mis erineb kardinaalselt katoliku kiriku ametlikust doktriinist. See teeb mind kurvaks, sest minu eesmärk pole tõsta mässu kiriku vastu. Tean hästi, et mõningad ustavad kiriku liikmed, keda minu põhjendused võib-olla eriti ei huvitagi, on häiritud mõttest, et kirik võiks eksida nii fundamentaalses küsimuses. Nad peavad usku ja moraali käsitlevat kiriku õpetust usaldusväärseks. Ka mina olen huvitatud, et see oleks nii. Siin pole õige koht vaidlusteks kiriku eksimatuse üle. Piisab, kui öeldakse: "Tänapäeva teoloogiline konsensus tähendab seda, et paavst ja oikumeenilisele kirikukogule kogunenud piiskopid ei ole kunagi apelleerinud ilmeksimatusele oma moraaliõpetu-

se osas." (V.J. Genovesi SJ, In pursuit of love). Rasestumisvastaste vahendite keelamine kuulub õpetuse sellesse valdkonda, kus eksimine on võimalik. Need katoliiklased, kes sisimas tunnevad, et kiriku õpetus nõuab uut läbivaatamist, peavad juba ainuüksi kohusetundest oma seisukohti tutvustama.

Fakti, et kirik muudab oma arusaamu, võib näha igaüks, kes on lähemalt tutvunud kiriku abieluteoloogiaga. Kestahes inimene, kes seda teoloogiat tunneb, on teadlik neist ulatuslikest ja kriitilistest abielu eesmärki puudutavatest vaidlustest, mida peeti 1930-, 1940- ja 1950-ndatel aastatel. Usudoktriini kongregatsioon esitas 1944. aastal järgmise küsimuse: "Kas võib nõustuda mõningate hiljutiste autoritega, kes kas eitavad, et abielu esmajärguline eesmärk on uue sugupõlve sünnitamine ja kasvatamine, või õpetavad, et selle teisejärguline eesmärk ei ole esimesest madalama väärtusega, vaid et need mõlemad on ühtviisi esmajärgulised ja teineteisest sõltumatud? Vastus on: ei."

Umbes kakskümmend aastat tagasi Vatikani II Kirikukogu mitte ainult et keelas terminite "esmajärguline" ja "teisejärguline" kasutamist, vaid pidas vajalikuks väljendada oma seisukohta Usudoktriini kongregatsiooni avalduse suhtes: "Tegemata abielu teisi eesmärke vähemväärtuslikuks, abielule omase armastuse ning selle tulemusel sündiva perekonna tõeline otstarve on, et abikaasad oleksid valmis tõsise südamega püsima osaduses oma Looja ja Lunastajaga, kes nende vahendusel laiendab ja rikastab päevast päeva oma perekonda." Selles seisukohavõtus tõstab kirik isikulised ja soojätkamist puudutavad faktorid juba samaväärsele tasemele.

Ma ei kõnele sel teemal seetõttu, et tunneksin erilist vajadust tõestada kiriku ekslikkust. Olen rõõmus, et kirik on valmis otsima tõe, et ta suudab anda sellele kuju ning seda

õpetada. Aga mulle teeb valu, kui sama kirik eraldab ennast muust kristlikust kogukonnast ning suuremast osast omaenda liikmetest. Olgu tema õpetus kui prohvetlik tahes, tema ülesandeks on kuulutada maailmale sõnumit Jumalast. Kellelegi pole saladus, et tänapäeva kiriku kõige tungivamaks probleemiks Euroopas on paljude uurimuste järgi suundumus, mille järgi valdav osa inimesi usub Jumalasse, aga ei soovi kuuluda kiriku liikmeskonda.

Kirikust lahkumine on keeruline nähtus. Osa sellest probleemist moodustab kiriku enda võimetus kõnelda nii, et sõnum oleks vastavuses tänapäeva inimeste valupunktidega. Seksuaalsust puudutavates küsimustes kirikut enam ei usaldata. Säärast osavõtmatust inimeste probleemide suhtes põhjendatakse tüüpilise vastulausega: kiriku tõde on igavene ning seda ei saa kohandada vastavalt moekapriisidele. Mõistagi on see õige, kuid moraaliõpetuse osas toetud kirik Pühakirjale ja loodusele. Nagu juba selgus homoseksuaalsuse käsitlusest 2. peatükis, ei sõltu õpetuse tõepära sellest, kui sageli asja korratakse või kui valjusti ja autoritatiivselt sellest räägitakse, vaid alandlikust ja püsivast Piibli raamatute mõtte uurimisest ja loodusele järgimisest. See nõuab preestrite ja ilmikute koostööd tunduvalt suuremal määral, kui viimaste sajandite jooksul on nähtud.

Katoliku kiriku õpetus rasestumise vältimisest rajaneb juba eespoolmainitud veendumusel, mille järgi suguaktil on kaks eesmärki - abikaasade ühteliitmine ja soojätkamine, kusjuures neid kahte ei tohi teineteisest eraldada. Rasestumise vältimise taustaks on asjaolu, et abikaasad loovutavad ennast "täielikult" teineteisele.

Et seda õpetust suudetaks järgida, tuleb vaieldamatult näidata, et suguaktil on kaks eesmärki, ühteliitmine ja soojätkamine, mida ei saa

teineteisest eraldada. Niisugune õpetus ei ole tuletatud Pühakirjast, nagu seda on tehtud hooruse ja abielurikkumise puhul. Ma viitan sellele mitte seetõttu, et tahaksin halvustada arusaama looduseadustest ja moraali defineerimisest, vaid soovist näidata, et meie teadmised looduseadustest arenevad niisamuti, nagu kasvab teave inimese enda olemusest. Looduseadusele baseeruva moraali puhul on oluline tähele panna, et see muutub vastavalt sellele, kuidas muutuvad arusaamad inimesest.

Põhjuse seas, miks rasestumise vastased vahendid on mõnede katoliku kiriku liikmete meelest nii olulised, esineb muuhulgas tõdemus, et seda puudutavad arusaamad on valitsenud ristiusu algaegadest saadik. Siin pole õige koht detailsemaks käsitluseks, kuid tuleb mõneda, et suguakti väärtust peeti kirikuloo esimestel sajanditel üpris tõsiselt küsitavaks nähtuseks, kuigi seda ei ole mitte kunagi täielikult kõrvalle heidetud. Niisugusel vaenulikul taustal kujunes soojätkamisest jõuline ja täievoliline faktor.

Ristiusu suguakti käsitav seisukoht on algusest peale rõhutanud soojätkamist ning kahe inimese armastus on jäänud selle kõrval teisejärguliseks - soojätkamises nähakse seksuaalse vahekorra peamist otsustarvet. Kui kirik võtab vaatluse alla raseduse vältimise, on alati taustal soojätkamise keskne positsioon, samas kui seksuaalsuse osatähtsust kaht inimest ühendava tegurina on uuritud alles lühikest aega ja piiratud ulatuses. Abieluinimestest usklikel oleks neis asjus palju kaasa rääkida, sest suguakti mõtte ümber keerlev arutelu puudutab just neid. Ent nende häält ei ole kiriku õpetuse kujundamisel kuulda võetud. Seetõttu pole midagi imestada, et nende vaated ei leia seal arvestamist.

Kiriku õpetus muutub kõige raskemaks kanda siis, kui esitatakse nõue, et igas sugulises vahekorras

pääseks seemnevedelik tuppe ilma et miski takistaks sperma kokkupuudet munarakuga. Siin on tegemist puhtalt bioloogilise vaateviisiga, ning seda tuleks ka otse välja öelda.

Sedalaadi nägemus viib meid tagasi aega, mil seksuaalfüsioloogia oli veel tundmatu ning viljastamise peamiseks põhjustajaks peeti seemnevedelikku. Teadmine, et selleks on tarvis ka munarakku, on alles hiljutine avastus. Kui uurime lähemalt Jumala kavatsust, märkame, et naise munarakk eraldub keskmiselt kord kuus ning on viljastamiseks võimeline umbes 24 tunni jooksul. Nii osutub soojätkamine võimalikuks vaid igal kuul piiratud ajavahemiku kestel. Siit võib soovi korral leida tõendi, et looduse kavadesse ei kuulu soojätkamise teostamine igas suguaktis.

Mõnevõrra edumeelsema väite järgi ei ole soojätkamisel mingit pistmist bioloogia komplitseeritud süsteemidega, vaid määravaks kujuneb inimese soov sünnitada uut elu ja seda armastasda. Elu teeb kallihinnaliseks mitte bioloogia, vaid armastuse imepärasus. Inimlik võime sünnitada uut elu katab täies ulatuses naise viljakusperioodi. Pole olemas tõestusmaterjali, mille alusel iga suguline vahekord nõuaks ranget füsioloogia järgimist. Abielu-partnerid tahavad lapsi saada, kui neil on kõige soodsamad võimalused nende hooldamiseks ja armastamiseks. Pole mingit põhjust keelduda viljastamise piiramisest parimal võimalikul viisil, mis lubab hõlbustada perekonna planeerimist.

Olen näidanud, et looduse kavades pole mingit absoluutset argumenti, mis eeldaks viljastumist iga suguakti tulemusena. Pole ka vähimatki põhjust, mis keelaks viljastumist reguleerida. Juhtival positsioonil kiriku õpetuse kaitsjad võivad väita, et olen unustanud peamise mõtte. Õpetuse aluseks on iseenda kinkimine teisele inimesele. Rasestumisvastaste vahendite kasutajad

piiravad "täieliku" andumise võimalusi, sest nad katkestavad bioloogiliste reaktsioonide ahela. Selle õpetuse poolehoidjad kinnitavad, et see kuulub lahutamatu koostisosana inimese kui terviku eksistentsi juurde. Isegi kui nad oleksid selles asjas ühel meelel, ei ole neil minu arvates õigust nii mõelda, sest nad ei kasuta kõiki võimalusi, mida Jumal on neile andnud.

Vastan, nagu juba varem olen esitanud, et ei ole selge, miks iga suguuhe kogu abielu kestel peaks looma soojätkamise võimaluse. Kindlate päevade arvestamine piirab samuti partnerite viljastumisperiodi. Menetluse pooldajad väidavad, et see ei kahanda soojätkamise võimalikkust, vaid sel teel valitakse üksnes looduslikud ajavahe- mikud, mille vältel viljastumine ei saa aset leida. See, mis sünnib, on ometi tunduvalt ohtlikum, sest nii ei saa abikaasad ka parima tahtmise juures olla teineteise lähedal.

Pidades silmas abikaasade vastastikust andumist, märgib kirik, et rasestumisvastaste vahendite kasutamine takistab seemnevedeliku ja munaraku kokkupuute võimalusi, mis omakorda viib akti põhimõtte väärastumiseni. Seda seisukohta ei pea kõik abielupaarid õigeks. Abikaasad teavad, et nende kooselu tuuma moodustab nende suhte püsivus ning selle suhte ehedus ilmneb nendevahelises armastuses. Armastus aitab säilitada suhet, ehk teisisõnu suhte ühtliitvat mõjusfääri. Kui miski on tähtis, siis just sidemete tugevdamine igas armuühites. Mehed ja naised kogevad suguakti kui kahe inimese ühekssaamist armastuses, ning sel puhul on peamiseks faktoriks inimlik omapära, mitte bioloogia. Abielupartnerite hea enesetunne kaalub palju enam kui viljakus. Kuna abielupaar on lastesaamise võimalusest teadlik, ei oma viljakus nende jaoks tähtsust. Kui on tagatud, et viljastumist ei saa tekkida ning perekonnas

juba on lapsi, pole tarvis sel teemal pead vaevata, välja arvatud ehk siis, kui üks abikaasadest sureb ning asi võib üles kerkida uues suhtes.

Kirik ei poolda mõtet panna suguakti väärtuse erinevad küljed - soojätkamise ja partnerite ühendamise - omavahel tähtsuse järjekorda. Ta peab neid kaht asja võrdseks. Abielupartnerite kogemused kõnelevad teist keelt. Nende meelest see, mis peaks kuuluma iga suguakti juurde, kujutab endast ühendavat faktorit, mida käesolevas raamatus kirjeldatakse kui personaalse ja seksuaalse identiteedi kindlustamist, leppimist, soovi, usaldust ja tänuavaldust. Uue elu loomise võimalus on seatud rangetesse piiridesse.

Kiriku õpetuse pooldajad kardavad kitsenduse psüühilisi tagajärgi ning tuletavad meelde rasestusvastaste vahendite kasutamist enne abielu sõlmimist ja abieluvälistes suhetes. Vastan, et vaidlused käivad nende vahendite kasutamise ümber abielu raames. Seksuaalsed kontaktid enne abiellumist ja selle ajal on alati inimesi ahvatlenud, ka enne tänapäevaste rasestumisvastaste vahendite leiutamist. Teine fakt näikse kinnitavat, et kui soojätkamine ei osutu võimalikuks, põhjustab see omakorda raskeid psüühikahäireid. Häirete sageduse ja iseloomu kohta leidub lahkuminevaid arvamusi, kuid mitte kindlaid argumente. Üks vastuväide on seotud abielude purunemisega. Kinnitatakse, et lahutatud abielupartnerid kasutasid rasestumisvastaseid menetlusi teistest rohkem. Säärast seisukohta pole toetanud ei ühiskondlik ega ka psühholoogiline mõtlemine. Kõige sagedamini heidetakse ette, et suguakt, milles kasutatakse rasestumisvastaseid vahendeid, muutub ebainimlikuks, sest puudub soojätkamise võimalus. See on pelk teoreetiline hüpotees ning seda kinnitavaid argumente pole olemas. Neile, kes on veendunud kõnealuste ohtude olemasolus, tuleb öelda, et eostumist

takistavaid menetlusi on kasutatud juba ammu. Kui too nähtus sünnitaks abielupartneritele või ühiskonnale tõsiseid tagajärgi, oleks selle kohta kindlaid tõendeid, nagu võib täheldada abielulahutuste puhul.

Oma teostes olen ma näidanud, et kuigi ma ei pea õigeks ranget õpetust sündivuse reguleerimisest, saan siiski aru, et mõningad eostusvastased menetlused võivad osutada takistuseks kahe inimese lähedusele suguühites. Säärane abivahend on kondoom.

Lisaks on märgitud, et kindlate päevade meetod nõuab abielupaaridelt ohvrimeelsust, mis tuleb neile kasuks. Taolisele väitele võib vastata, et enesedistsipliini tuleb harjutada igal juhul, näiteks haiguse ajal või muudel põhjustel. Minu arvates suguühite väärtuste hulka kuulub just see, et selle piiramiseks peab olema veenev põhjus.

Nende ja teiste asjaolude ajal ei luba mu südametunnistus mul heaks kiita kiriku õpetust, mis puudutab spetsiifiliselt seda küsimusteringi. Nii olengi esitanud soovi, et kirik mõtleks need seisukohad uuesti läbi. Kõige lihtsam oleks seda teha, lastes maailma preestritel küsida oma koguduseliikmete arvamusi. See on üks käepärastest õpetustest, ent seda ei ole seni rakendatud.

Kui ehtsal õpetusel on mingi tähendus, peab ta peegeldama usklike elu. Kiriku õpetus ilma Jumala rahvata on ebatäielik. Kuigi õpetus ei tohi kunagi baseeruda ajakohastel moevooludel, peab ta siiski jääma tõepäraseks neis nähtustes, mida ta kirjeldab. Õpetus ei saa tugineda teooriale, vaid see peab ilmsiks tulema inimeste käitumises. Suguelu puudutavates asjades peaks see peegeldama perekondade arusaamu, sest need inimesed suudavad teistest paremini katsetada õpetuse paikapidavust.

Ehkki ma ei jaga arvamust, nagu tsölibaadis elavad inimesed poleks

võimelised hindama abielu käsitlevaid tõdesid, tunnen ikkagi muret, et seksuaaleetika väljatöötamisel unustatakse abielurahva kindlad ja selged seisukohad. Kas on võimalik, et Jumala arm, Vaimu väljendus, on unustanud abieluinimesed, kellest nende enda sakrament teeb kõige sobivamad seksuaalse armastuse tõlgendajad?

Lõpuks veel üks asi. Looduseseadusele baseeruv õpetus sündivuse reguleerimisest eeldab, et seda käsitletakse enesestmõistetavana. Paljud mehed ja naised peavad sellest kinni. Miks siis suur osa inimkonnast ei hooli üldse sündivuse reguleerimise küsimusest? Kas on nii, et vaid selles asjas ollakse üleüldiselt paadunud südamega ega taibata, milles on probleemi tuum? Aga kui suurem jagu maailmast ja paljud kiriku enda liikmed mõtleavad teisiti, kas maksab siis imestada, et seda õpetust soovitaks parema meelega unustada? Vahest oleks targem need küsimused uuesti läbi mõelda? Usklike usaldamisest ei sünniks vähimatki kahju, lubatagu neil vaid väljendada terve kristlaste kogukonna vaatekohta. Pole mingit põhjust kirjeldada kirikut mõistega 'koinonia' ning teha samas nägu, nagu seda polekski olemas.

(Jätkub järgmises KE-s)

Toimetaja kommentaar

Kahtlemata on doktor Dominianil õigus, kui ta seab küsimuse alla kiriku seksuaaleetika väljakujundajate kompetentsuse, sest rooma-katoliku kiriku vaimulikud elavad ju tõepoolest tsölibaadis. Küsimuste tõstatamine ja mõtlemisaine pakkumine kirikut omamoodi sügavalt armastava inimese poolt ongi ehk siinavaldatava raamatu suurimaid väärtusi.

Ometi käsitleb autor seksuaalsust eelkõige psühholoogia vahenditega ning teatud mõtte mikro-

tasandil. Selle eest, kuidas asi makrotasandil välja kujuneb, ehk mis juhtub siis, kui kirik - mitte ainult rühm teadlasi - peaks oma abielukäsitlustes tõstma armastuse veenvalt esikohale ja jätma bioloogia kõrvalle, ei pea aga enam doktori- ja psühholoogihärrad vastutama. Kiriku moraalikäsitlus on aastasadadega arenenud tegelikult ikka ainult ühes suunas - konservatiivsest liberaalse poole - ja kunagi peaks tulema piir.

Armastus kahe inimese vahel on ainulaadne ja kordumatu, seda tunnistab ka kirik, ning võibolla on just see põhjuseks, miks pole kirik üritanud abielu erandlikesse valdkondadesse reeglitega sekkuda. Kui kiriku õpetusest kumab läbi, et armastuse tähtsust abielus seatakse siiski teatud mõttes bioloogiast ettepoole (kuigi Dominian ei paista selle kasuks rääkivaid fakte märkavat, näiteks seda, et kirik loeb abielu igal juhul kehtivaks ka siis, kui üks või mõlemad abikaasadest osutuvad viljatuteks), kas on siis tingimata hädavajalik, et ka erandeid hakataks juuksekarvaga mõõtma ja välja kirjutama, nii et igal inimesel, kes saaks reegli pidamisega suurepäraselt hakkama, oleks kiusatus otsekohe erandi juurde minna, enne kui ta reeglina üldse on jõudu proovinud. Selle, kas aine on ravim või mürk, määrab ikkagi doos.

Makrotasandil on kirikul paar tähtsat argumenti, sest seksuaalsuse ja sündivuse lahutamise praktiliseks tulemuseks võib olla lasteta perekondade arvukuse ettearvamatu suurenemine. Kuid lasteta perekond on kaugemas perspektiivis enesekeskne ja õnnetu perekond. Energia, mis niisuguses peres sünnib, hääbub sinnasamasse ega välju maailma, et seda paremaks teha.

Kirikut ei maksa alahinnata, vahel ta ehk ei olegi nii loll kui paistab, vaid võib olla mõneski suhtes kaugenägelikum kui esmapilgul arvata võiks. - *Toim.*

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

PAAVSTI UUS RAAMAT, nimega "Üleloomuseläve", ilmub 20. oktoobril korraga 21 keeles 35 maal. See raamat on esimene omaalaadne kogu kiriku ajaloos, sest esimene kord kirjutab paavst avalikkusele tavalistest paavstlikest dokumentidest erineva vormi ja sisuga teose. Raamat käsitleb tema isiklike nägemusi Jumala olemasolust, palvest, ristiusu ja muude religioonide suhetest, inimõigustest, elu kaitsmisest, naisküsümusest ja kristlaste ühtsusest. Johannes Paulus II rõhutab, et raamat ei ole mõeldud selleks, et seda uuritaks nagu kateismust, vaid ta soovib, et seda loetaks nagu tavalist raamatut. Ta peab seda võimaluseks külastada inimesi nende kodudes. Raamatu müügist saadavad tulud lähevad heategevaks otstarbeks.

ASSÜÜRIA KIRIKU PATRIARH, katoliikos MAR DINKHA IV ja paavst Johannes Paulus II kirjutasid 11. novembril alla ühise kristoloogilise deklaratsiooni, et võita kirikute vahel 431. aastast kestev lahusolek. Nimetatud aastal kinnitas Efesose kirikukogu usu Jeesuse kahte, jumalikku ja inimlikku olemusse. Assüüria kirik ei nõustunud kirikukogu otsusega. Asjases deklaratsioonis öeldakse, et on loodud ühine komisjon, et vennaskirikud võiksid selgitada ühise usu väljendamisega seotud teoloogilisi probleeme, ning et eesmärgiks on kirikute täieliku ühtsuse saavutamine. Assüüria kirikusse kuulub praegu ca 400 000 inimest 90 koguduses Iraagis, Iraanis, Liibanonis, Indias, Euroopas, USA-s ja mujal.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

Miks kristlased ei ole juudiusku

2.

preester Mieczyslaw Malinski

Tempel ja sünagoog

1. Sõna "preester" all mõeldi alati kedagi, kes teenis altaris. Preestritel oli terve rida täpselt määratletud kohustusi. Nad teenisid Jumalat pühas paigas, vahendasid rahvast ja Jumalat igasuguste kultusetoimingute - eelkõige ohvralituste kaudu. Aga mitte ainult seda: preestrite ülesandeks oli ka rahva õnnistamine, nii nagu eeskirjad ette nägid, prohvetlik kuulutamine, puhastustalituste pidamine neile, kes olid mingite keelatud tegude läbi oma religioosse puhtuse kaotanud. Lisaks sellele oli nende käes õigus kedagi pidalitõbiseks või siis sellest haigusest terveks saanuks kuulutada.

Alguses preestrikspühitsemist ei olnud, sest preestriseisus oli pärilik. Moosese käsul pidid kõik preestrid olema Leevi soost, kes Palestiinas päranduseosa ei saanud, kuid oli ka teistsuguseid pärimusi, mille järgi oli võimalik ka teisi israeliite preestriseisusse tõsta. Ometi peab märkima, et mõned tähtsad tseremooniad olid reserveeritud ainult Leevi soo esindajatele. Pärilik vaimuliku seisus oli ilmselt juba varem olemas,

kuigi nad patriarhide ajastul erilise kastina välja ei paistnud. Vaimulik seisus saavutas oma täie tähenduse Saalomoni templi valmides. Jeesuse ajal oli preestrid 8000 ja nende abilisi, leviite, oli umbes samapalju. Nad olid jagatud kahekümne nelja vahetusse, ja iga vahetus oli templis nädal aega. Enne iga vahetust heitsid preestrid liisku, kes missugust funktsiooni täitma hakkab. Tavaliselt elasid preestrid juuda riigi provintsid ja saabusid oma vahetuse ajaks Jeruusalemma, aga tihti ka suurteks pühadeks, kui palverändurite rohkeuse pärast oli tarvis rohkem preestrid kui muidu.

Alguses, kuni Paabeli vangipõlveni, oli ülempreester *primus inter pares* - esimene võrdsete hulgas. Alles pärast seda, kui Iisraeli riik oli oma iseseisvuse kaotanud, tõusis ülempreestri tähtsus kõikidel elualadel. Esimeseks niisuguseks ülempreestriks oli Saadok, kes rõhutas oma põlvnemist Iisraeli esimesest preestrist Aaronist, Moosese vennast. Seda põlvnemist püüti täpselt järgida, kuni Herodes Suur hakkas ülempreestrid nimetama oma suva järgi. Pärast usurpeerisid selle õigu-

se roomlased ja ainult viimane ülempreester valiti süneidroni poolt. Aastast 37 eKr kuni Iisraeli riigi lõpuni 70 aastal pKr oli ametis 28 ülempreestrit, kelle perekonnad kujutasid endast Jeruusalemma omapärast aristokraatiat.

2. Jeruusalemm oli agul. Kui Roomas oli tol ajal miljon elanikku, Aleksandrias 700 000 ja Antiokiaas 300 000, siis Jeruusalemmas võis kokku lugeda ainult 50 000 elanikku, kuid koos palveränduritega, kes suurte pühade ajal linna kogunesid, tõusis nende arv miljoni. Tegelikult ei leidnud kõik linnas peavarju ja elasid laagrites templi läheduses kõrguvate küngaste nõlvadel. Tempel oli Jeruusalemma süda ja hiigelsuur arhitektooniline kompleks, mis hõlmas suure osa kogu linnast.

Tempel oli paik, kus usuti elavat Jumalat ennast. Esimene tempel ehitati kuningas Saalomoni poolt (975-935) ja hävitati Paabeli kuninga Nebukadnetsari poolt 586. aastal eKr. Kui juudid 538. aastal eKr vangipõlvest tagasi pöördusid, ehi-

tasid nad templi jälle üles ja see pühitsti uuesti 515. aastal. Kuigi teine tempel polnud oma uhkuselt esimesega võrreldav, oli see tagasipöördunutele väga tähtis, kuid mitte ainult neile, vaid ka kõigile, kes elasid Palestiinas ja hajutatult väljaspool seda. Kahjuks juhtus nii, et 167-164 aastani templis ohvritalitust ei peetud, sest tempel rüvetati ja rööviti süüria kuninga Antiookus IV Epifanese poolt, kes neil aastail Palestiinat okupeeris. Kuna Antiookus keelas juudiusu koguni ära, põhjustas see ülestõusu Juudas Makkabeuse juhtimisel, mis lõppes templi puhastamise ja juutide sõltumatu riigi loomisega.

63. aastal eKr piirasid Jeruusalemma roomlased Pompeiuse juhtimisel, kes hävitasid suure osa linnast ja ka templist. Aastat kakskümmend enne Kristuse sündi alustas kuningas Herodes Suur templi taastamist ja laiendamist. Töö sai valmis kaua aega peale tema surma - 65. aastal pKr - kuid juba viis aastat hiljem hävitati tempel lõplikult üheksandal ab'i kuu päeval, muuseas samal päeval mil Paabeli kuningas hävitas Saalomoni templi. Jeruusalemma templi kohale püstitas keiser Hadrianus rooma templi, VII sajandil ehitati sinna moshee.

Tempel tõusis taeva poole terrasside kaupa. Kõige alumine neist oli paganate õu, teisel korrusel oli naiste terrass, siis meeste ehk Iisraeli terrass. Viimasel korrusel oli preestrite terrass, millel asus ka kõige püham paik, kus Jumal elas. Prohvet Jeremija ajal asus templi kõige pühamas paigas Jumala seaduselaegas, milles olid kivitahvlid kümne käsuga, Moosese sau ja anum managa. Kui Paabeli kuningas oli Jeruusalemma sisse piiranud ja oli näha et linn langeb, peitis Jeremija seaduselaeka ära, et seda ei teotaks, ja nii on see leidmata tänini. Hoolimata sellest, et kõige pühamas paigas polnud enam mingit sümbo-

lit, uskused juudid, et Jumal on seal ikka erilisel ligi, ja töid pühapaiga ees olevale altarile ohvreid.

3. Mida kujutas endast israeliitide ohvriand? Ennekõike tuleks mainida, et ohvrite toomine on olnud omane kõigile rahvastele. Erinevused olid küll olemas, kuid need polnud eriti suured. Niisuguste ohvrite toomine nagu praktiseerisid israeliidid, oli laenatud kaananlastelt, kelle maale nad Egiptusest tulles elama asusid. Siit on pärit nii põletusohvrid, roahvrid koos ohvrisöömaajaga kui ka suitsutusohver. Ohvriand hävitati põletamise teel, et see sel viisil - nagu usuti - kanda üle maailma kus Jumal elab. Tegelikult põletati ainult üks osa, sest teine osa läks preestrite tarbeks ja kolmanda osa sõi ära ohvritooja ise.

Kui otsida mingit ainult Iisraeli rahvale omast ohvrit, siis tuleks mainida paasatalle ohverdamist - veel sellest ajast, kui Iisrael oli karjakasvataja rändrahvas. Seda ohvrit toimetati kevadel, tallede sündimise ajal. Talle ei põletatud, vaid söödi nii, et kõik rahva liikmed sellest osa said. Ohvri põhimõte oli järgmine: "Kõik mis on minu oma, on osake minust. Kui ma annan midagi enda omandusest Jumalale, annan sellega koos ka iseenda. Kui ma usun, et Jumal võtab minu ohvri vastu ja sellega üheks saab, saan ka mina üheks Jumalaga".

Eriline osa oli täita altaril, mis usuti olevat ehitatud "igavesest ajast", tunduvalt varem kui tempel. Altar oli Jumala ja inimese omavahelise suhtlemise olemuslik element. Kõik see, mis pidi kuuluma Jumalale, asetati altarile. Iisraeli rahva altaril oli aga veel üks lisafunktsioon: altarile toodud ohvrid uuendasid ja hoidsid kehtivana Jumala ja Tema valitud rahva vahel tehtud lepingut, mis sõlmiti Siinai mäel, kus Jumal lubas selle rahva eest erilisel hoolt kanda, kui nemad

omakorda peavad kinni Seadusest. Altar oli alati templi keskmeks, mida peeti Jumala kojaks. Nii nagu igas majas, põlesid ka templis alati õilambid.

Ohvreid toodi templis mitte ainult suurte pühade ajal, kui linna tuli palju palverändureid, vaid tegelikult iga päev hommikul, lõunal ja õhtul. Hingamispäeviti ja pühadel toodavad ohvrid olid pidulikumad. Lisaks sellele töid inimesed veel ohvreid mitmesugustel nende isiklikku elu puutuvatel põhjustel, nagu tänuks osaksaanud edu eest, lepituseks pattude eest, antud töotuse täitmiseks, palvena selle eest, et mingi eeseisev sündmus läheks hästi. Iga ohvrit mõisteti kahepoolseina: Jumal, kelle ohver oli suunatud, võttis israeliitide arvates endale ohvritooja ees kohustuse.

4. Muidugi oli ohver tõeline, kui inimene võttis seda kogu oma olemusega, elas sellesse sisse kõigi meeltega, teisisõnu, kui materiaalne ohver oli tema seesmiste üleelamiste sümboliks. Hiljem juhtus aga see mis juhtuma pidi. Vorm kasvas sisust üle, ja tulemuseks oli religioosne bürokraatia, kus ohvrit tõlgendati maagilisena või lausa mehaanilisena. Tempel muutus suureks, täpselt funktsioneerivaks ohvriabrikuks. Preestrid jälgisid kiivalt, et ohvriloom oleks ihuveata, et kogu veri ohvriloomast välja voolaks, sest veri oli eluallikas ja see kuulus ainult Jumalale, ning et kogu talitus oleks täidetud eeskirjade kohaselt. Ohverdajat mõisteti nagu klienti, kes tuli oma asju ajama. Ohver ei kujutanud endast enam religioosset elamust, mis pidi inimese ühendama armastava Jumalaga, ega mõjutanud tema elu religioosset ega moraalselt palet.

Prohvetid panid seda tähele ja nõudsid asjasse muudatuste tegemist. Nii ütleb Jesaja (765-701 eKr):

"Milleks mulle teie ohvrite hulk, ütleb Issand. Mul on kõrini teie põletusohvrite jääradest ja nuumveiste rasvast. Härjavärsside, tallede ja sikkude veri ei meeldi mulle. Kui te tulete, et seista minu palge ees, miks tulete te tallama mu õuesid? Ärge tooge mulle enam tühiseid ande! Sest mulle on vastumeelt ohvrite suits, noorkuupüha, hingamispäevad ja koguduse kokkukutsumine (...) Teie käed on täis verd. Peske endid ja tehke end puhtaks, kihutage oma tegude kurjus mu silme eest, lakake tegemast kurja, õppige tegema head: nõudke õiglust taga, lohutage rõhutat, tehke vaeslapsele õigust, tõuske lesknaise kaitseks. /.../ Kuigi teie patud on punased kui purpur, saavad need valgeks kui lumi." (Js 1,11-18)

Samas vaimus võttis sõna ka Jeremija, kes elas nii enne Paabeli vangipõlve kui ka selle ajal:

"Ma ei rääkinud teie vanematega ega käskinud neil põletus- ja tapaohvreid tuua, vaid ma andsin neile käsu: Kuulaka minu häält ja mina olen teie Jumal, aga teie olete minu rahvas." (Jr 7,22-23)

Sellest räägivad ka nn väiksemad prohvetid nagu Hoosea, kes elas VIII eKr:

"Armastust tahan ma, mitte ohvreid, Jumala tundmist enam kui põletusohvreid." (Ho 6,6) Nii samuti Aamos, kes tegutses 765 aasta paiku eKr:

"Ma vihkan, ma põlgan teie pidupäevi. /.../ Ma ei talu teie ohvriande ja põletusohvreid. /.../ Las õiglus väljub kallastest nagu tõusuvesi ja õigus voolab nagu kuivamatu jõgi." (Am 5.21-24)

Aamose ja Hoosea misiooni jätkas prohvet Miika 739-699 eKr:

"Millega ma tulen Issanda ette, kummardama Kõrgeimat Jumalat. Kas ma peaksin tulema põletusohvriga, aastaste mullikatega. Kas on

siis Issandal heameel tuhandetest jääradest ja kümnetest tuhandetest õlijõgedest. Kas ma pean andma oma esmasündinu oma üleastumise eest. /.../ Ja mida peaks Issand sinult ootama muud, kui et sa teeksid õiglust, oleksid heatahtlik ja oleksid ustav oma Jumalale." (Mi 6,6-8)

Sellelt aluselt saab selgeks, miks Jeesus kihutab kaupmehed ühes nende härgade, tuvide ja rahaga templist välja. Tema sõna on kategooriline: "Kas pole siis kirjutatud: Minu koda peab olema palvekoda kõikidele rahvastele, kuid teie olete selle teinud rõvlikoopaks." (Mk 11,17). Jeesus rõhutab ohvri vaimset osa, mis jätab materiaalse varju.

5. Templi purustamine polnud Moosese usule mitte ainult arhitektooniliseks katastroofiks. Roomlased teadsid, mida nad tegid, kui nad püsisid juutide pühamu varemeile rooma jumalatele pühendatud templi. See löök oli tehtud otse judaismi südamesse, mis preestrite ehk saduseride õpetust mööda seines ohvrite toomises ja liturgilistes talitustes - need aga lakkasid olemast koos templiga.

Õnneks oli Iisraeli rahval päästepaat sünagoogi näol. Jäi üle kas olla või mitte olla, piirduda sünagoogis ja kodus toimetatavate talitustega või hoopis laiali minna. Ja teoks sai see teatud mõttes just tänu kristlastele, kes olid juutidele siin eeskujuks. Nemad olid juba varem - kuigi teistel põhjustel - templist lahku löönud.

Oma ideelt ei kujutanud sünagoog endast kunagi templile konkurenti. See polnud koht, kus Jumal elas ja kus toodi temale ohvreid. Sünagoog loeti Pühakirja.

Kuidas tekkis sünagoogide institutsioon? Tõenäoliselt igatsusest templi järgi, mis oli nii kaugel, et rohkem kui kord aastas polnud

seal võimalik käia. Ilmselt sündis see juba enne Paabeli vangipõlve, kuid selle tõeline väärtus sai selgeks just vangipõlve tingimustes.

Sünagoog sündis küll preestrite toetusel, kes elasid rahva seas hajutatult üle kogu maa, kuid omas "ilmlikku" iseloomu. Sünagoogi eesotsas seisis ilmlik, ja nii pühakirjalugejad kui ka need, kes jutlustasid ja kirja seletasid, olid ilmikud. Rahvas kogunes siia - nii nagu ohvrite toomisel templissegi - kolm korda päevas: hommikul, lõunal ja õhtul. Sünagoogis seisis *menora* - seitsmeharuline küünlajalg -, pühade kirjade kapil oli sarnaseid jooni templi pühima paigaga, kus hoiti Moosese kivitahvleid: see kapp oli tihti kaunistatud kuldsete lõvidega, mis olid paigutatud nii nagu keerubid Jumala laekal.

Kolm korda päevas peetavatele palvustele, mille tähtsus tõusis alles pärast templi purustamist, kutsus sünagoogiteenri sarvehääl: *hazzan* - kes sai tulla, see tuli. Iga palvus algas sõnadega "*Shema Israel*" - "Kuula Iisrael: Jumal, sinu Jumal on ainus, armasta Issandat oma Jumalat ..." Ometi polnud kõige tähtsamaks osaks jumalateenistusest mitte palved, laulud ja hümnid, vaid pühakirja lugemine, kirjaseletamine, meditatsioon pühakirja teemal, diskussioon üksikute kirjakohdade seletuse ja raskete sõnade tähenduse üle.

Sõnaga "sünagoog" märgiti arhitektoonilist kompleksi, mille juures oli alati allikas, jõgi või järv, kus iga külastaja võis end pesta teetolmest ja oma pattudest, et puhtana sünagoogi minna. Sünagoogi juures oli ka kool, kus õpetati nii lastele kui täiskasvanuile pühakirja põhjal kirjaoskust, et nad oskaksid seda lugeda.

Kuid sünagoogi tekkimine oli tingitud ka nendest vajadustest, mis usklite inimeste ühiskonnas ette tulid: sünagoog oli inimeste kohtu-

mispaigaks. Siin räägiti selgeks kokonna ees seisvad probleemid: kuidas majutada ja toita palverändureid ja muid teelisi, kuidas jagada kohustused, et leida vahendeid haigetele ja vaestele.

Alates III sajandist pärast Kristust ehitati sünagoogid kreeka basiilikate stiilis, peafassaadiga Jeruusalemma poole. Pühakirjakapp asesses poolkaare kujulises apsiidis. Basiilika võis olla nii ühe-, kolmekui paljulööviline. Naiste jaoks ehitati sünagoogi röödud, tavaliselt kõrvallöövide külge, sest "all" võisid olla ainult mehed.

Sõna "sünagoog" tuleneb heebreast sõnast *edah jago* - püha ehk religioosne koosolek. Vahel kasutati ka sõna *quahal* - kuid sellel sõnal oli pigem poliitilise ja ühiskondliku, kui religioosse koosoleku tähendus. Kõige tihemini kasutati aga kreeka keelset sõna *eklesia* - kirik.

6. Alles hiljem hakkas sünagoog tähendama israeliitide pühakoda ja kirik muutus millekski, mis ainult kristlaskonnaga kokku kuulus, nii et neis sõnades hakati nägema lausa vastandeid. Kirik oligi sellepärast kirik, et ta ei olnud sünagoog.

Jeesus ei loobunud ei preesterkonnast ega ohvrast, vaid andis neile veel suurema tähenduse kui nad omasid enne. Ta kinnitas need kindlalt vaimulikku sfääri ja tunnistas teatud mõttes iga inimese vaimuliku seisust. Jeesuse järgi ei ole inimestel Jumalaga suhtlemiseks vahendajat vaja. Iga inimene on Jumala poolt isiklikult armastatud ja loob Tema, palve ja Tema sõna kuulamise ja tahte täitmise kaudu, vahetu suhte. Selles mõttes on iga inimene vaimulik. Igaüks peab tooma oma Jumalale ohvreid - isendast, oma elust. Ise, mitte "elukutselise" preestri kaudu.

Iga inimene peab tooma Jumalale ohvri, nii nagu tegi seda tema

ise - Jeesus Kristus. See pole mingi akt, millega peab inimene hakama saama mingil konkreetsel ajahetkel - kas kord elus, suurte pühade ajal, pühapäeviti kirikus või näiteks iga päev öhtupalvet lugedes. Ohvri toomine Jumalale saab teoks siis, kui inimene täidab Jumala tahet ja elab Jumalaga ühenduses - tões, vabaduses ja armastuses.

Kirik on pühakoda templist veidi erinevas mõttes. Siin tuuakse Jumalale ohver Jeesuse käsu kohaselt: "Seda tehke minu mälestuseks", korratakse Viimset Õhtusöömaaga, millel osaledes pühendab iga kristlane oma elu Jumalale.

Kas selle jaoks on tarvis mingit vaimulikku seisust ehk teisiti öeldes sakramentaalset institutsiooni? On ikka, esiteks õpetuslikul ja teiseks organisatoorsel eesmärgil. Vaimulikud täidavad õpetuslikku funktsiooni, teevad inimesed teadlikuks nende õigustest ja kohustustest, seletavad neile ilmutatud tõdesid. Peale selle on nende hoida liturgilised talitused, mis aitavad inimesel Jumalaga suhelda.

Kirikul ja sünagoogil on aga ka sarnasusi. Kirik on koht, kus inimesed kuulavad pühakirjalugemisi ja jutlusi - ning lõpuks, koht kus nad koos palvetada saavad.

Kiriku ja sünagoogi vastastikused mõjud on ja on olnud algusest peale väga suured. Olgu siin nimetatud kasvõi see, et ka kirikuid hakati ehitama ittasuunatud altariosaga basiilikatena just nii nagu sünagooge. Kristlik jumalateenistus ehitati üles mitte ainult Viimse Õhtusöömaaja, vaid ka sünagoogijumalateenistuse eeskujul. Pühakirjalugemised ja jutlus on võetud otse sünagoogiliturgiast.

Järgneb.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

IISRAELI VÄLISMINISTER Shimon PERES vihastas põhjalikult välja oma riigi parlamendi knesseti religioossetesse rühmitustesse kuuluvad saadikud. Välispoliitikat käsitletud kõne käigus tegi ta ootamatult kõrvalepöörde, arvustades juutide legendaarsete kuningate Taaveti moraali. Ta ütles, et kõik Taaveti teod ei ole sugugi meeldivad ja mõningaid neist ei saa pidada juudile sobivaks. Umbes 3000 aastat tagasi elanud kuningas oli Vana Testamendi kohaselt ühe oma väepealiku naisest, Batssebast, nii sisse võetud, et saatis tema mehe sõtta, lootesise naise ära võrgutada. Batsaba mees langes rindel, ja lesk sünnitas peagi Taavetile poja. "Kuningas Taaveti nimel vabandan ma Batsaba ees," ütles Peres. Aeg oleks ehk ka meie välisministeeriumis "Kalevipoeg" uue pilguga üle vaadata.

INGLISMAA KREMATORIUMIDES leinateenistusi saatvatest muusikapaladest on konkurentsitult esikohal Whitney Houstoni lauldud "I will always love you". Muude "kuumade" lugude hulka kuuluvad Kylie Minogue, Phil Collins ja Frank Sinatra laulud, samuti Glen Milleri "In the mood" ja Luciano Pavarotti "Nessun dorma". Leinavate omaste maitse on nii ootamatult läinud koraalviisidelt üle pophitidele, et matusebürood peavad hankima omale CD-mängijad. Krematoriumide Ühingu esimees märkis, et keegi ei ole siiski veel tellinud "Queenit" lugu "Another one bites the dust" ehk vabalt tõlgituna "Veel üks viskas vedru".

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

Inimese seksuaalsus

püha Hildegardi visioonide järgi

Ylo M. Pärnik

(Vt ka püha Hildegardi elulugu, "KE" eelmisest numbrist.)

Visioonide diktaadi järgi kirjutatud püha Hildegardi raamatud moodustavad ühtekokku süsteemse terviku. Need lihtsa sõnastusega tekstid tunduvad esimesel pilgul väheütlevad ja sisu poolest tänapäeva haritud inimese silmis ehk ka naiivse võitu. Üks mu kirikukauge sõber, kellele andsin katseks lugeda "Scivias'e" proovitõlkeid, leidis need olevat samased Stalini-aegsete vulgaarsotsioloogiliste kirjatöödega.

Möödunud sajandist pärit evolutsionistlik vaateviis, materialismil põhinev teaduslik maailmapilt, relativistlik ajalookäsitlus, millele õieti tugineb kogu meie haridus nii Idas kui ka Läänes, loob piisavalt kõrge eelarvamuste barjääri. Kas me tahame või ei taha, aga veendumus, et inimene on "suurel määral vaid bioloogiline liik ja ilmselt jääbki selleks", on meil sügavalt veres. Kui on vaja põhjendada, miks inimene käitub just nii nagu ta käitub, otsitakse ikka kõigepealt paralleele loomade juurest, ning kui neist ei piisa, siis arvatakse, et see, mis on omane äsjaavastatud suguharule kusagil Sulawesi saarel, peaks olema lubatud ka XX sajandi kividzhungli karjääri-

himulisele elanikule.

Kui niisugune enesekindel "super-tark" võtab kätte Pühakirja või sattumisi mõne püha Hildegardi raamatu ning vaatab sellele uhkelt ülalt alla, siis jääb see talle igavesti suletuks. Nii Pühakiri kui ka Hildegardi tekstid nõuavad hoopis teist lähenemist. Nimelt lõpevad "Scivias'e" kolme osa kõik 2 korda 13 visiooni sõnastuselt ja sisult sarnaste lausetega. Iseloomustuseks olgu ära toodud vaid mõned juhuslikult valitud näited: "Kel iganes on Püha Vaimu äratundmine ja usutiivad, see ärgu jätku tähele panemata minu manitsusi, vaid tema süda maitsku neid ja võtku need armastusega vastu." (I,4); "Kes aga seda ärksate silmadega näeb ja kõrvade kõminas kuuleb, suudelgu ja emmaku neid minu salajasi sõnu, mis voolavad välja minust, Eluandjast." (II,5); "Kel on teravad kõrvad sisemiseks arusaamiseks, see igatsegu kirgliku armastusega minu palge kujutist nende sõnade järgi ja kirjutagu nad oma hinge südametunnistusse." (III,13) jne. Jumalakartus, alandlikkus ja sõnakuulmine on Hildegardi tekstide mõistmise esmane tagatis.

Õige sisemise dispoitsiooni kõrval tulevad aga igati kasuks eel-

teadmised sellest, mida pragusel hetkel Kirik ja teadus ütlevad ühe või teise vaatlusaluse nähtuse kohta. Eelarvamus ja eelteadmine on kaks eri asja. Rumal ja analüüsivõimetu lugeja, olgu ta enda meelest nii alandlik ja jumalakartlik kui tahes, võib neist tekstidest välja lugeda seda mida seal ei ole, või neile omas mõttes midagi juurde lisada. Kummagi võimaluse välistamiseks seisab kõigi kolme suurteose, mis sündisid püha Hildegardi vahendusel, lõplausetes ähvardav manitsus.

"Scivias'e" üks viimaseid lõike ütleb: "Kes selle raamatu salajased sõnad tagasi lükkab, selle pihta ma sihin oma vibu ning läbistan ta oma nooltega. Ta krooni pillutan ma tema peast ning pean teda võrdseks nendega, kes langesid Horebi mäe all, kui nad minu vastu häält tõstsid. Kes neid prohvetiõpetusi neab, selle peale tulgu needus, mille lausus Iisak; õnnistusrikas taeva kaste langegu aga tollele, kes neid võtab oma embusesse, tema peale, kes neid /sõnu/ meeles peab ja tasandab neile teed."

"Liber vitae meritorum" viimased sõnad on veelgi rangemad: "Need asjad on tõesed ja Tema, kes on Tõeline, tahtis tegelikult ja tõeliselt, et nad saaksid teatavaks

sel kujul. Kes aga oma kirjaviisi ja isikliku arusaamisega, ülespuhutud upsakuses neile tõdedele midagi juurde lisab, see on ära teeninud kõik /selles raamatus/ kirjeldatud karistused; kui keegi midagi nende tõdede juurest vastakas meeles kärbib, see kaotab kõik rõõmud, mida siin on kirjeldatud!" (vt. Pitra, *Analecta Sacra*, Tom. VII, 244)

"*Liber divinorum operum*" suhtes, mis teatavasti võttis kokku püha Hildegardi elutöö, kehtib kõige ähvardavam hoiatus: "Seetõttu ärgu julgegu ükski inimene selle raamatu sõnadele midagi juurde panna ega neist väärtusetuna maha kriipsutada, et tema /nime/ ei kustutataks Eluraamatust ja ta ei jääks väljapoole mistahes õnnistusi siin Päikese all, ehk olgu siis, et keegi seda teeb ladusa loetavuse ja väljavõtete pärast Püha Vaimu kaastegevusel. Kes aga teisiti mõtleb talitada, teeb pattu Püha Vaimu vastu. Seda ei anta talle andeks ei selles ega tulevases maailmas."

Samas tuleb arvestada, et ka mahavaikimine väärrib karistust. "*Scivias*'e" lõpus on lause, mis kõlab järgmiselt: "Kes aga neid Jumala sõrmega/kirjutatud/sõnu mõjuva põhjusega varjab, neid vihaselt kärbib või need oma inimliku äratundmise järgi tundmatusse paika kõrvale toimetab ning seega neid tõsiselt ei võta, olgu neetud. Ja Jumala sõrm lõmastab ta." (III 13, 16)

Inimese seksuaalsuse teemal

on kindel koht püha Hildegardi visioonides. Kõikjal, kus kõne all on langusjärgne inimene, leiab see ühes või teises seoses käsitlemist. Esikteos "*Scivias*", mis osati meenutab tänapäeval levinud mahukaid täiskasvanute katekismusi, keskendab sellele valdkonnale tähelepanu kohe alguses, st I osa 2. visioonis "Kreatuuri ürgseisund ja langemine". Siit leiame selle teose kõige

mahukama tekstikogumi, mis puudutab abielu ning mehe ja naise sugelu. Kõik see näib moodustavat baasi analoogilistele käsitlustele järgnevates visioonides. Nimetatud üksus haarab 14 alajaotust (I 2, 11-25) ning paikneb keset pattulangeamise kirjeldust. Järgmises visioonis (I 3 "Jumal, kosmos ja inimene") ei ole seksuaalsusest otseselt juttu, küll aga kerkib see taas esile I osa 4. visioonis "Inimene ja tema elutee", mis kujutab endast kompleksset kiusatuste ja nende võitmise kirjeldust. Muuhulgas on siin vaatluse alla võetud inimseemne kvaliteeditasmed (I 4, 13), samuti inimese hinge maine palverännak ihuga ühinemisest kuni ihust lahkumiseni surmahetkel. Süsteempäraselt käsitletakse inimese mõistuse, arukuse, tahte, meelte ja tundeelu omavahelisi seoseid. I osa kaks ülejäänud visiooni (5. "Sünagoog" ja 6. "Inglidkoorid") otseselt sugelu küsimusi ei puuduta, küll aga võib leida kaudseid seletusi, mis aitavad avada selle probleemi laiemat tausta.

II osa kujutab endast selgitusi Lunastajast (1. visioon "Lunastaja"), Kolmainsusest (2. visioon "Kolmühtne Jumal"), Kirikust ja ristimise sakramendist (3. visioon "Kirikusklie Ema"), kinnitamise sakramendist (4. visioon "Väega salvitud"), preestripühitsusest (5. visioon "Kiriku seisused"), Pühimast Altarisakramendist (6. visioon "Kristuse ja Kiriku ohver") ning Saatana kiusamisest (7. visioon "Inimene kiusatuses"). Kolmes viimases puudutatakse ka sugelu küsimusi ning antakse ühene põhjendus, miks preestrite tsölibaat on hädatarvilik.

III osa kolmteist visiooni justkui püüavad ühendada taevast ja maist reaalsust ning käsitlevad I ja II osa teemasid kõrgemal tasandil, võttes appi sümbolfigure ja abstraktsioonid. Iseenda võitmine, neitsilikkus, enesedistsipliin, Jumala tahte järgimine, jumalikud voorused jm. moodustavad siin keskse teemaderingi,

lisaks tulevikuvisionid aegade lõpuni. Siingi mahub vaatevälja inimese seksuaalsus, kuid tervikut kahjustamata on sellest raske ülevaadet anda. Kõik, mis puudutab seda teemat, on tegelikult juba tuttav I osa 2. visiooni tekstidest, ent üldpilt ja üha avarduv seostevõrk leiavad olulist täpsustamist.

"Scivias"

Alljärgnevate katkendite aluseks on benediktiininnun **Walburga Storch** poolt saksa keelde tõlgitud "*Scivias*" (Herder-Verlag/Spektrum nr. 4115. 1992). Valdavas osas kuuluvad siin tutvustatavad tekstid I osa 2. visiooni koosseisu, parema ülevaate võimaldamiseks on aga nende hulka võetud ka mõningad alajaotused visioonidest I 4, II 3, 5 ja 6. Tähelepanelik lugeja võib neist tekstidest leida selgesõnalise ja kõigiti ratsionaalse põhjenduse, miks inimene peab oma seksuaalsust hoidma rangetes piirides. Selles taustsüsteemis on allakirjutanu arvates mõeldamatu Jack Dominiani väide, nagu oleks seksuaalsus "armastuse fundamentaalne vägi Kolmainsuses, mis hoiab igavesti alal kestvat ühtsust kolme isiku vahel, austades samas nende ainulaadset personaalsust." Kujutelm Jumalast, kes loob AIDS-i abil XXI sajandi jaoks uut seksuaalmoraali, on püha Hildegardi tekstide taustal absurdne. (vt. Dominian, *Armastus ja usk. Inimese seksuaalsus uuest vaatenurgast*. 14. peatükk. *Ilmub "Kiriku Elus" nr 3&4/1995 - Toim.*)

"*Ennemini langevad kui jõuavad edasi need, kes teevad seadusi oma südame järgi ega küsi seejuures minu tahtest, nõnda nagu minu Poeg Evangeeliumis tunnistab ja ütleb: 'Iga taim, mida mu taevane Isa pole istutanud, kistakse välja' (Mt 15, 13)././. Misnimelt inimestele, kes oma silmi ei taha teraselt kinnitada Jumala külge, nende*

mõistuse pettusest tundub olevat hea teatud aja kestel, hävib varsti, kui Püha Vaimu hingus seda ei soojenda." ("Scivias" II 5,32)

1. Mees ja naine

"Sest mitte väikese poisi vaid täiskasvanud mehe juurde toodi suguküps naine. Kuna mees saab viljakaks küpses eas, peab ta ühte heitma täiskasvanud naisega; ka puule saab osaks tarvilik hoolitsus, enne kui talle tulevad õied. Sest Aadama roideluust, täis armuleeki ja elumahla, vormiti Eeva; ja seetõttu võtab naine mehe jõust ja põlemisest vastu seemne, et hiljem ilmale tuua laps. Mees on nimelt külvaja, naine aga võtab seemne vastu. Seetõttu jääb naine mehe valitsemise alla; sest nõndasamuti kui kõva kivi pehme mulla suhtes, on mehe tugevus naise vastuvõtlikkuse suhtes." (I 2,11)

"Kui mees on küpses eas, nii et ta sooned on verd täis, siis on tema seeme viljakandev ning ta kihlaku endaga seaduse kohaselt naine, kes samuti on suguküps (*in fervente aetate*) ning valmis aukartlikult vastu võtma tema seemet, et kinkida talle korrakohasel viisil järeltulijaid." (I 2,19)

"Sest otsekui naine mehest, nõnda on ka mees naise läbi, aga kõik on Jumalast' (1Kr 11,12). See tähendab: Naine on loodud mehe tarvis; sest nõnda nagu tema on mehest, nii pärineb ka mees temast, et nad teineteisest ei lahkuks oma lapsi ühiselt sigitades, sest nad sooritavad selle teo üheskoos, nii nagu õhk ja tuul koos töötavad. Kuidas see sünnib? Tuul paneb õhu liikuma ja õhk ümbritseb tuult, nõnda et neist sõltub kõik, mis on roheline. Mida see tähendab? Naine ja mees teotsevad ühiselt laste sigitamisel. Seega on üliväga häbiväärne tegu, kui kõlvatus lahutab neid viljakuse ajal. Sest mees ja naine võõrutavad nii omaenese vere emarüpe koest ja raiskavad seda võõrale. Pole kahtlust, et nad langevad Saatana pet-

tuse ja Jumala viha alla, sest nad on rikkunud lepingut, mille Jumal on nende tarvis seadnud. Seepärast häda neile, kui nende patte andeks ei anta! Sest kuigi, nagu näidatud, mees ja naine tegutsevad üheskoos laste sigitamisel, tekib ometi kõik, mees ja naine ja ülejäänud loodu Jumala seatud korra ja kavade alusel, sest Jumal lõi nad oma tahte järgi." (I 2,12)

2. Abieluühendus

"Et aga esimene naine vormiti mehest, märgib mehe ja naise abieluühendust. Seda tuleb mõista järgmiselt: Seda ühendust ei tohi teostada viljatult ja Jumalat unustades; sest Tema, kes võttis naise mehest, määras selle hea ja auväärse ühinemise moodustama lihast liha. Nagu seega Aadam ja Eeva olid üks liha, nii saavad ka nüüd mees ja naine üheks lihaks armuühites inimsoo paljundamise otstarbel. Selleks peab nende kahe vahel valitsema täiuslik armastus, nagu see oli esimeste inimeste vahel. Aadam võis küll oma naist süüdistada, et too oma nõuandega talle surma tõi; aga ta ei jätnud teda maha, seni kui ta elas selles ilmas, sest ta sai aru, et naine oli Kõigeväelise Jumala kingitus talle." (I 2,11)

3. Mehe kolm jõuhooba

"Sest mehele on antud tema ülesande tarvis kolm jõuhooba: iha, viljastusvõime ja pürgimus. Ent iha sütitab viljastusvõime; seetõttu on neis mõlemas varjul pürgimus teokstehava teo (*cocti laboris*) poole ja põletav soov selle järele. See on nõnda, nagu Aadama loomise puhul antakse vihje kolme jõu olemasolu kohta Aadamale. Jumala tahe kujundas inimese oma meelevallas ja Ta tegi seda suurest armastusest, kui Ta ise lõi inimese oma näo järgi. Jumala tahte all aga mõista mehe iha, Jumala meelevalla all taas mehe viljastusvõimet ning Jumala armastustahte ja armastava väe all iha pürgimust ja mehe viljastusvõimet.

Sel viisil väljus mehe kaudu naisest inimsugu, sest Jumal lõi ka inimese maa sauest." (II 3,22)

4. Naise loomusest

"Nõnda nagu muld oma idanemisjõus on viljakas põllumaa, nii on ka naisele antud sünnitamiseks niiskus. Mida see tähendab? Naine tunneb aega, mil tema sisemine mahl nähtavale ilmub ja tema elujõu vooluses hõõgudes tema sees laiali laotub, kui ta ka vabatahtlikult ühegi mehega ühte ei heida (*suscipit*), meest halvaks paneb, mehe tahte ei alistu ja lapsi ilmale ei too. Nimelt kui tal puuduks soe elumahl (*umor viriditatis*), jääks ta viljatuks nagu põuane mullapind, mis ei võimalda (*flectit*) mingit kasulikku viljakust: Ometi ei sisalda see naise niiske elujõud alati hõõguvat ihatuld, kui mees teda enne ei puuduta ja ta endale ligi ei lase lõbutunde põletavat leeki; sest temas ei ole nii tugevat ja põletavat iha nagu mehes. Mees on tugev nagu lõvi oma ihaluses sigitada järeltulijaid, ning temas on seetõttu iha jõud ja viljastav vägi. Naise ülesandeks on ainult alluda mehe valitsevale tahte (*imperio voluntatis*); sest ta peab lapsi sünnitama, seni kuni ta nad maailma saadab." (II 3,22)

5. Abielu püsivusest

"Mida aga Jumal on sidunud, seda ärgu inimene lahutagu'. (Mt 19,6) Mida see ütleb? Jumal võttis inimsoo loomiseks lihast liha ja ühendas selle üheks ehitiseks. Ta seadis asjad selliselt, et seda ühendust kergekäeliselt ei lahutataks. Kuidas nii? Mehe ja naise ühendus olgu seatud nõnda, et seaduse märgi all ühendatakse liha lihaga ja veri verega ning nad ei või oma arulageduses ülepeakaela teineteisest lahkuda; olgu siis, et see sünnib õige põhjenduse ja hästi läbimõeldud töötuse (*rationabili devotione*) alusel, mis kohustab mõlemat osapoolt. Sest Jumal oma tarkuse müsteeriumis ja oma headu-

sest rajas selle mehe ja naise ühenduse inimeste paljunemise eesmärgil. Ja kuna ta lõi selle ühenduse sedavõrd kohasel viisil, ei tohi sõge ja naudingutõbine inimene (*stulta cupiditas hominis*) seda ühendust osadeks jagada. Kumbki partneritest ei tohi oma vere andi toimetada võõra ihu (*locus*) juurde. Nõnda nagu Jumal keelas inimese tapmise, nii ei luba ta ka inimesel julmas abielurikkumises õiget vastuvõtjat (*recto loco*) ilma jätta oma verest.

Aga ka seetõttu peab inimene oma iha leeki maha suruma, et ta ei kannaks oma põlemist üle teise /inimese/ tule peale. Sest kui too kirest süttinud tahe võtab lõõmavas ihas tugeva või nõrgameelse eelsoodumuse ajal vastu kellegi teise tahtelegi, siis sulavad nad tõepoolest ühte tema vaimu igatsuse ja tolle südame ühteliitva embusega. Sest välispidine nägemisvõimega silm sütitab sisemise kuumuse tulekahjuks. Ja kuigi ihu ei tee pattu tolle teise ihuga, nii tekitab elav soov neis põletava teo, nõnda et nende südametunnistus vapustab kogu nende siseelu. Seetõttu ohjeldatagu välist inimest ettenägeliku valvusega, et sisemist inimest ei haavataks mõistmatuse hooletuses." (II 5,25)

6. Pattulangemise tagajärg

"Ent pärast seda, kui Aadam ja Eeva paradiisi asupaigast (*de loco amoenitatis*) välja aeti, taipasid nad laste sigitamise ja sünnitamise ülesannet. Nõnda jäid nad sõnakuulmatusest surma võimusesse; patustamine sai neile magusaks, sest nüüd nad teadsid, et neil oli võimalik pattu teha. Aga sel kombel pöörasid nad minu targa korralduse patuseks lõbutundeks. Ometi pidid nad teadma, et kirk nende soontes oli määratud mitte patunaudinguks, vaid armastuseks lapsele, aga Saatana sisendusel kuritarvitasid nad seda iharuseks; nad nimelt kaotasid ühteheitmisel süütuse ja müüsid selle patule. Kuna see aga ei sündinud Saatana kaaste-

gevuset, siis seab too neil puhkudel üha oma võrke üles, tahab maksma panna oma mõjujõudu ning ütleb: 'Minu võimuse aluseks on inimese eostumine; nõnda saab inimene minu omaks.' Ja kuna ta nägi, et inimene oma nõusolemisega sai osa tema piinadest, lausus Saatana taas iseeneses: 'Vägede Jumalale on vastuvõetamatu mistahes kurjus, sest temas ei leidu vähimatki ebaõiglust.' Nõnda otsustas Kiusaja oma südames: kui inimene ajab temaga sama asja, ei ole tal enam pääsu tema haardest.

Seetõttu otsustasin ma saata oma Poja inimesi lunastama, et inimene antaks tagasi taevasele Jeruusalemmale. Ja selle kavatsuse vastu ei suutnud ükski Kuri midagi ette võtta. Sest kui minu Poeg sündis maailma, kogus ta enda ümber kõik, kes tahtsid teda kuulata, järgi aimata ja oma patud maha jätta. Mina olen õiglane ja otsekohene ning ma ei soovi kurja, mida sina, inimene, embad, sest sulle on teada, et sul on võimalik pattu teha. Sest nii Lucifer kui ka inimene püüdsid oma loomise alguses minu vastu mässu tõsta; ja nad kaotasid tasakaalu, langedes ära heast ja valides kurja. Lucifer aga kogus endasse kõik kurja ja heitis endast kõik hea, seda üleüldse maitsmata, ning ta langes surma võimusesse. Aadamal siiski oli aimu headuse maitsest, seni kui ta jäi sõnakuulmisse. Ent siis himustas ta kurja ning tegi selle teoks oma ihas, sõnakuulmatusest Jumala vastu. Miks see nõnda sündis, pole sinu asi teada, inimene. Samuti ei või ükski surelik teada, mis toimus enne maailma loomist ja mis saab olema pärast Viimset Päeva; ainuüksi Jumal teab seda, või olgu, et ta annab oma äravallitutele sellest üht-teist teada." (I 2,15)

7. Veresugulased ei tohi abielluda

"Ma ei taha samuti, et omavahel suguluses veri seguneks abielus,

kus veresuguluse armuleek pole veel leevendunud, et sugulussuhete meenutusest ei tekiks häbiväärset armastust. Nõnda siis peab ühte heitma võõras veri (*alieni populi*), mis veel ei tunne endas põlemas veresugulaste ühtesaamist. Sest tolle kokkupuute puhul tuleb ennast valitseda.

Üks või kaks korda keedetud piim pole veel maitset kaotanud, ent seitse või kaheksa korda kooritud ja keedetud piim on kaotanud jõu ning osutub vaid hädakorral tarvitamiskõlblikuks. Pole õige astuda sugulisse vahekorda enda veresugulasest abielunaisega. Taolisse ühendusse ei tohi inimene astuda, nõnda nagu ka Kirik seda keelab oma õpetajate kaudu, kes seda hoolikalt ja lugupidamisega on toetanud.

Et aga Vana Testamendi ajal oli veresugulaste tarvis käsueeskiri, siis sündis see nende tõrkosa südame pärast. Nad pidid isekeski rahus elama ning armastus nende vahel pidi olema niivõrd tugev, et nad üksteisest eraldi suguharudena suhtluses paganatega ei seguneks ning ei murraks minu lepingut, kuni saab aeg, mil minu Poeg tõi armastuse külluse ning kandis lihaliku lepingu veresideme üle teisele, kõlbeliselt puhtale rahvale. Kuna minu Poja pruut omab ainuüksi pühas ristimises jumalakartuse ja tõeliseõigluse paela, peab jääma temast kaugele säärane vereside. Sest häbitu ja talitsematu kõlvatus mehe ja naise embuses ahvatleks häbiväärsele teole ennemini omavahel suguluses kui võõra vere. Need asjaolud teen ma teatavaks ühe inimese (st püha Hildegardi - tõlk.) läbi, kes sellesarnastest inimlikest asjadest midagi ei tea ning kes võttis need teadmised vastu mitte inimese käest, vaid Jumala Tarkusest." (I 2,16-18)

8. Abielurikkumise ja liiderliku eluviisi tagajärjed

"Enne minu Poja inimesekssaamist oli mõnedel isikutel, kes kuulusid vana lepingurahva hulka, üheaeg-

selt niipalju naisi, nagu nad soovisid. Nad nimelt ei olnud veel midagi kuulnud avalikult kehtestatud keelust. Kui minu Poeg tuli maailma, andis ta mõista, et see ühendus mehe ja naise vahel algselt kuni viimse hingetõmbeni pidi püsima jääme, nõnda nagu seda näitab Aadama ja Eeva ühendus, sest too leping peab teoks saama mitte inimese tahtel, vaid jumalakartuse ajal. Sest parem on, vastavalt Kiriku korrale ja otsusele, elada korrakohast abielu, kui saata oma päevad mööda kõlvatuses. Aga teie, inimesed, ei pööra sellele tähelepanu ning orjate oma kirgi mitte ainult inimlikul, vaid koguni loomalikul viisil. Ometi valitsegu abikaasade vahel siiras truudus ja puhas armastus Jumala tundmises, et neid ei tabaks Jumala nuhtlus, kui nende seeme Saatana kavalse töttu riknes ja nad seda ebaloomulikult viisil nagu ülemeelikud loomad raiskasid, samas kui nad teineteist vastastikku purevad ja lõhki kisuvad. Seetõttu piinab neid madude kombel kadedus, ning kuna nad jumalakartust ja enesevalitsemist tundmata riknenud seemnest üle voolavad, sünnivad neile sageli õiglaste karistusena selle süüteo eest vigaste ihuliikmetega (*contrietas in membras*) Jumala lapsed, kelle elus pole õnne; või olgu siis, et ma osutan neile taas armu, kui nad on oma pattu kahetsenud.

Sest kes mind oma patte kahetsedes appi hüüab, selle patukahetsuse ma võtan vastu oma Poja pärast. Kes nimelt kahetsusest liigutab vaid üht sõrme, st kes sirutab ennast minu poole südamest tulevate kahetsusohetega ning ütleb: 'Issand, ma olen sinu vastu pattu teinud', selle patukahetsuse tõstab minu Poeg kui ülempreester (*sacerdos sacerdotum*) minu palge ette. Sest ülestunnistus, mis sooritatakse minu Poja meeleheaks preestri ees, töötab patukahetsajatele nende pattude mahapesemist. Kes aga vääriliselt pattu kahetseb, pääseb Saata-

na kihvade vahelt; too nimelt püüab alla neelata Jumala väe õngekonksu ning haavab raskesti oma põske. Nii lähevad ka praegu paljud usklike hinged hukatusest mööda ja pääsevad. Kuidas see sünnib? Preestrid, kes altari ääres minu nime appi hüüavad, peavad vastu võtma rahva tunnistuse ja näitama neile selles päästevahendit.

Et Jumal seega oleks neile armuline, ärgu nad siis roojastagu oma seemet mitmesuguste pahedega; kes oma seemet raiskab kõlvatuses ja abielurikkumises, saab sel viisil ka halbade eelsoodumustega järglasi. Kuidas see toimub? Kas saab keegi, kes segab puhast savi solgi või sõnnikuga, teha sellest vastupidavat astjat? Kuidas võib sigitada elujõulisi lapsi too, kes määndab oma seemet liiderlikkuse ja abielurikkumisega? Paljud neist /lastest/ kannatavad välise ja sisemise viletsuse all; paljud suhtuvad mõistlikult sellesse maailma ja Jumalasse. Ja nendega täidetakse taevane Jerusaalem, kui nad jätavad maha oma pahed, armastavad voorusi ja kõlbelist elu, suurte pingutustega aimavad järgi minu Poega, niivõrd kui nad seda suudavad, ning oma ihus kannavad Tema kannatust.

Kui ma aga ei taha, et keegi inimene saaks järglasi, kõrvaldan ma tema seemnest viljakuse, et see emaihus ei idaneks. Nõndasamuti võtan ma ka mullalt viljakuse, kui mu õiglane otsus peab seda vajalikuks. Inimene, miks sa paned imeks, et ma abielurikkumisest ja teistest selletaolistest eksimustest lasen lapsi ilmale tulla? Minu kohtumõistmine on õiglane: sest Aadama langemisest peale ma ei leia enam inimsoo hulgas nõuetekohast õiglust. Selle peletas Saatan, lastes maitsta õuna. Seetõttu ma läkitasin maailma oma Poja, kõigest patust puhta, Neitsist sündinu. Tema pidi oma Verega, mis oli vaba liha vigadest, Saatana käest kiskuma selle, mille too oli inimeselt röövitud." (I 2,13)

"Samuti näed sa vägagi tihti, et seal, kus mees ja naine Jumalat unustades ühte heidavad Saatana pillkava naeru saatel, võib leida inimeste järglaste seas vigaseid, et sellega vanemad, kes on minu käskudest üle astunud, saaksid karistatud oma lastes ja pöörduksid kahetsedes tagasi minu juurde. Aga sageli luban ma sellist erilaadset kreatuuri inimeste seas minu ja pühakute kiituseks; sest kui keegi sel viisil väärarenenu pühakute kaasabil terveb, siis ülistavad inimesed seeläbi enam (*ardentius*) minu Nime. Need aga, kes võtavad enda peale seaduse ja püüavad teostada neitsiliku puhtuse voorust, tõusevad nagu koiduvalgus üles taevaste müsteeriumide poole, sest nad eraldavad armastuse minu Poja vastu ihulisest naudingutundest." (I 4,15)

9. Inimseemne ebavõrdsusest

"Sa näed maa peal ka inimesi, kes kannavad oma astjates piima ning sellest juustu valmistavad. Need on mehed ja naised maa peal, kes kannavad oma kehas inimseemet, millest väljub paljudest rahvastest koosnev inimsugu. Üks osa sellest on paks ja annab välja rasvase juustu, sest too seeme on oma jõus kasutamiskõlblik, hästi küpsenud ja õigesti segatud ning annab elu tublidele inimestele. Lugupeetud isade ja väljapaistvate isikute kaudu antakse neile edasi suurepärased vaimu- ja loomuanded, nõnda et nad arukuse, eraldamisvõime ja mõistliku tegevuse õnneseisundis Jumala ja inimeste ees vääramatult esile tõusevad. Sest Saatan ei leia neis püsivat asupaika.

Ja üks osa sellest on hõre; temast nõrgub lahjat juustu. Too seeme, oma jõuetuses kasutuskõlbmatu, poolküps ja halvasti segatud, sigitab nõrgaloomulisi inimesi. Nii leidub tihti rumalaid ja tahtejõuetuid, kes ei kõlba ei jumalikeks ega ilmalikeks tegudeks, sest nad ei otsi tõsiselt Jumalat.

Aga ühest osast riknenud piimast tuleb kibe juust, sest too seeme, jõuetu seguna kergemeelselt esile kutsutud ja kasutult segunenud, sigitab sünnist saadik vigaseid inimesi. Neid haarab sageli kibedus, põikpäisus ja raskemeelsus ning enamasti ei suuda nad oma vaimu tõsta kõrgema suunas. Paljudest neist saavad aga siiski kasulikud inimesed, ehkki nad kannatavad paljusid sisemisi ja väliseid (*in cordibus et in moribus*) torme ja rahunutshooge. Aga nad osutuvad võitjateks; kui nad nimelt annaksid järgi rahulikule unelusele (*in quiete pacis requiescerent*), siis nad muutuksid leigeks ja kasutamiskõlbmatuks; seetõttu Jumal nuhtleb neid ja juhib neid pääseteele, nagu on kirjutatud. 'Mina suretan ja teen elavaks, mina purustan ja mina parandan, ja ei ole kedagi, kes päästaks minu käest' (5Mo 32,39). /.../' (I 4,13-14)

10. Öised pollutsioonid

"Aga ma tahan, et inimesed puhastaksid endid mitte ainult teadlikust (*vigilante*) rüvedusest, vaid et nad puhastaksid ennast kohasel viisil ka sellest rüvedusest, mille nad magades enda peale tõmbavad. Sest kui magavat inimest haaras unes seemnevooluse erutus, siis ma ei taha, et ta nõnda tolles põletavas leegis asätuks minu altariteenistuse müsteeriumi ligi, enne kui kuumus temas on alanenud, nõnda nagu on kirjutatud: 'Kui su hulgas on mees, kes ei ole puhas öösel juhtunu pärast, siis mingi ta väljapoole leeri; ta ei tohi tulla leeri. Aga õhtu jõudes ta pesku ennast veega, ja kui päike on loojunud, siis ta võib leeri tulla.' (5Mo 23, 10-11). Mida see ütleb? Kui inimene nende seast, kes näevad vaeva minu teenimisega, öösel magades ennast rüvetab, siis mingi ta eemale minu pühast osaduskonnast (*congregatio sanctitatis*), mis kuulub minu altari juurde. Ta ärgu liitugu selle müsteeriumiga, enne kui ta, pärast selle laostava kuumu-

se vaibumist, on ennast puhastanud sellest kiretulest patukahetsuse tunnistuse ja südamealandlikkuse läbi. Ja kui ta siis on pattu kahetsenud, mis valgustab tema südant, pöördugu ta hingepuhtuse armastuses tagasi nende juurde, kes usklikus meelles hoiduvad rüvedusest ja räpastest asjadest, ning astugu väärikalt ja auväärset sakramendi juurde, mis on tulvil pühadust." (II 6,79-80)

10. Loomuvastasest seksuaalkäitumisest

"Ometi ei tohi mees enne oma mehejõu aastaid oma seemet kasutus kombelõtvuses raisata; see nimelt on Saatana sisendatud patukiatus, kui mees tiirase iha ajal püüab oma seemet endast välja heita, enne kui see tema leegi ja kuumuse toimel omandab kindlama oleku. Ja kui meest haarab õieti suur kirelõõm, siis ärgu ta nõrgestagu oma jõudu säärases aktis, kui ta vähegi suudab sellest hoiduda; sest kui ta vaatab Saatana peale, siis teeb ta saatanaliku teo. Ta muudab oma ihu põlastusväärseks ning see on läbini lubamatu. Nõnda nagu õpetab inimese loomupära, peab mees oma leegi jõus ja oma seemne elumahla abil otsima abikaasa suhtes õiget teed, enesevalitsemises ja järglaste saamise soovist." (I 2,20)

"Kes aga astuvad minu altari ette, peavad puhtana minu palge ette ilmuma; ja mitte ainult nemad, vaid ka ülejäänud, kes minu Poja Ihu ja Verd tahaksid vastu võtta, et nad ise ei paiskaks ennast surma ja kaduviku meeleva. Ent vaimulike ja ilmikute hulgas on palju neid, kes rüvetavad ennast mitte üksi abielu rikkudes, vaid kes roojastavad end loomuvastases kõlvatuses ning tõmbavad endale kaela range kohtuotsuse raske koorma. Mil viisil? Mees, kes astub nagu naine vahekorda teise mehega, teeb rasket (*amare*) pattu Jumala vastu ning tolle side vastu, millega Jumal on ühendanud mehe ja naise. Seetõttu ilmuvad

mõlemad Jumala ette kui aust ilma, jubedad (*nigri*) ja tiirased, öudustäratavad, koormaks Jumalale ja inimestele ning surma väärt, sest nad on oma Looja silme all petnud nende sees elavat loomupära (*creaturam*).

Mil viisil? Jumal on ühendanud mehe ja naise, nimelt sidunud ühte, mis oli tugev ja mis nõrk, et üks toetaks teist. Aga nood loomuvastased liiderdajad heidavad kõrvale mehe ja naise vahelise õige korra, kui nad oma mehejõu moonutavad loomuvastaseks nõrgameelsuseks. Oma ebaloomuliku käitumisega järgivad nad häbitul viisil Saatana, kes oma ülbuses tahtis Jagamatut /Jumalat/ puruks rebida ja osadeks jagada, sest nad saadavad oma halbades tegudes korda sündmatu ja loomuvastase abielurikkumise ning ilmuvad seetõttu roojase ja häbistatuna minu palge ette.

Kes aga samal viisil loomuvastases kõlvatuses astub vahekorda naisega, on kui näljane hunt selles ebaloomulikus moonutuses. Mil viisil? Nagu inimene, kes põlgaks ära kõige paremad ja puhtamad road ja sööks inimese väljaheiteid, oleks teiste silmis vastik ja põlatud, nõnda on ka nemad minu ees vääritud ja roojased, sest nad loobuvad õiguspärasest korrast naisega ühtimisel ning peavad paremaks ebasüüdsat üleastumist. Aga ka naine, kes võtab omaks taolised kuratlikud kunsttükid ja püüab ühtida teise naisega mehelikus suguuhtes, on alatu minu silmade ees, ja ühtlasi too, kes läheb temaga kaasa selles häbitus teos. Selle asemel, et häbeneneda oma tunde puhanguid, röövivad nad endale kõlvatul viisil võõra õiguse. Ja kuna nad on võõrapärasel moel teineteist välja vahetanud, siis on nad minu silmis väärastunud (*transpositae*) ja põlastusväärased.

Ka need mehed, kes oma eesnahka puudutades oma seemne välja heidavad, kisuvad oma hinge suurde õnnetusse, sest selle ärritusega nad vapustavad ennast läbi-

nisti ning ilmuvad seetõttu minu silmade ette nagu roojased loomad, kes õgivad oma kutsikaid. Sest nad heidavad ebaloomulikult endast välja oma seemne ja kuritarvitavad (*deducunt*) seda häbitul ja teotaval moel. Ka naised, kes kõlblusvastaste puudutustega neid järgi aimavad, kui nad põletava himu sütitavas lõomas oma ihu taltsutamiseks iseend nõrgestavad, tõmbavad seeläbi endale kaela suure süü; selle asemel et end kõlbelses puhtuses tagasi hoida, määrivad nad ennast rüvedusega. Seetõttu nii naised kui ka mehed, kes oma kätega ihu puudutades endast seemne välja heidavad, tekitavad end nõnda määrides oma hingele mädapaiseid ja haavu, sest nad ei taha minu meeleheaks alistuda hingepuhtuse nõudele ja ise ennast talitseda. Mida see näitab? Kui inimene hakkab tundma oma ihu astlat, rutaku ta varju karskuse urgu, tõstku üles kasinuse kilp ning kaitsku ennast rüveduse eest. Mil viisil? Ta eemaldagu umbrohi nisust, st eraldagu mäslav kirk vagaduse hurmast (*a suavitate castitatis*).

Kes iganes heidab endalt ihade naudingut, on mulle meeldiv ja armas. Kuid teie, inimesed, heidate kõrvale hingepuhtuse ja armastate kirge, nõnda et te mitte ainult inimestega, vaid ka loomadega ühte heidate. Nii panete te oma seemne mitte sellesse, mis elab, vaid mis on surnud, jätate maha oma saatusekaaslased ja ihalet neid, kes on pandud teid teenima. Seetõttu kisedavad elemendid teie vastu ja hüüavad: 'Oh häda, meie isandad ristavad end meiega ja heidavad meisse oma seemet.' Ja nõnda ilmuvad nad oma kurbust minu viha üle teie tegude pärast. Miks ometi pöörate oma mõistuse ja arusaamise (*intelligibilem intellectum*) lojuste rumaluseks, sest te ju teate, et olete inimesed? Kas lõin ma teid selleks, et heidaksite ühte koduloomadega? Ei sugugi. Ning kuna te ennast nendega seote, ründavad

teid vastikud kaaslased jumalakartmatute süütegudega, sest te olete põlanud minu seatud korda, kuidas mees ja naine peavad ühtima. Sest kes oma tegudes sedavõrd väärastub ja teeb, milleks iha teda ahvatleb, st langeb nii madalale, et valab oma seemne välja looma sisse, tõmbab endale kaela suurima õnnetuse. Niisamuti hukutas Saatan end oma sõnakuulmatusega, kui ta tahtis olla Jumalaga võrdne.

Seepärast pange vastu oma ihadele, teie kõik, kes te ennast korravastaselt nende mitmesuguste räpaste asjadega rüvetate. Talitsege oma ihu, parandage tõsiselt meelt suures kurbuses, paastudes ja oma ihu nuheldes valusate löökidega, et te kahetsemata ei satuks oma eemalolekava süükoorma mäeharjale." (II 6,78)

"Aga inimene, kes nii unes kui ka ärkvel tugevasti ihalõomas põleb, hoidku, et tema leegist ei puhkeks kahjutuld. Mil viisil? Ta ärgu ärritagu end toitudega, mis temas iha mahla juurde tekitavad, vaid loobu alandlikult nende loomade lihast, kes tulevad alasti ilmale emasloomadest, nimelt kariloomadest; sest nendes hõõgub soojus, mis lindude lihas ei ole nii suur, sest nemad sünnivad mitte alasti, vaid kaitsva munakoore all. Seetõttu on nende sees vähem kuumust. Samuti ärgu joogu ta suuremas koguses veini, et tema sooned ei oleks täis ülemäärasest joomisest riknenud verd, et see ei kütaks temas häbitul viisil üles hõõguvat kahjutuld." (II 6,81)

"On aga keegi väga vaevatud kõigi nende asjade pärast ja ei suuda iseendale kuidagi vastu panna, otsigu mind üles vaga eesmärgiga ning näidaku mulle sügavas alandlikkuses oma südame haavu. Kuidas? Ta avagu need minu ees alandliku ülestunnistusega preestrile. Ja milleks? Kuna tõeline ülestunnistus tähendab teist ülestõusmist. /.../ Kes iganes armastusest minu vastu siiralt pihtides oma patud preestrile

üles tunnistab, tõuseb surmast ellu. /.../" (II 6,82)

"Kes ei taha oma patte tunnista, petab iseennast. Kes aga keeldub näitamast oma pattude haavu, vaid püüab maha vaikides ja ilma teise abita ennast ise ravida, nagu tema süda tahab ja paremaks peab, petab iseennast, sest ta soovib ise olla enda preester. Ent ta ei suuda mingil kombel ilma teise abita jalule tõusta, sest inimene pääses mitte omaenese jõust, vaid minu Poeg lunastas ta. Kes seega tahaks pääseda, ärgu loobu ka oma elu lõpukünnisel pattude ülestunnistamisest." (II 6,84)

"Kui surmatunnil pole preestrit käepärast, pihtigu inimene teisele inimesele; kui ühtki inimest ei ole tema ligiduses, pihtigu ta üksi Jumalale elementide juuresolekul. Kui keegi oma surmatunnil otsib abivahendit oma pattude pärast, aga ei saa kutsuda preestrit, kellele oma patte üles tunnistada, siis andku ta neist teada teisele inimesele, kes sel ajal on tema läheduses; ei ole aga ühtki teist inimest käepärast, avagu ta need mulle sügavaima südame igatsusega elementide juuresolekul, mille abil ta ka neid /patte/ tegi. Ja ma näen tema südame andumust ning ei jäta arvestamata tema patukahetsust." (II 6,85)

"Keegi ärgu heitku meelt oma patukoorma pärast. Seepärast ärgu keegi heitku meelt oma ebaõigluse koorma tõttu; sest kui ta on meeleheitel minu halastuse juures, siis ta ei tõuse ellu. Kes aga võitleb meeleheitel vastu ja selle lõpuks hävitab, see on end vabastanud, sest ta osutus tugevaks ning saavutas mehise võidu. Kes aga oma südame ülbus (*per tumorem mentis suae*) ei otsi ravimit enda parandamiseks, seda on võimatu aidata. Ta keeldus mind otsimast, niikaua kui tal oli võimalus mind leida. Senikaua kui inimesel on aega, ärgu ta jätku ennast hooletusse, vaid otsigu kosutust ehtsas ülestunnistuses." (II 6,86)

12. Suguakt menstruatsiooni ajal on keelatud

“Niisamuti ma ei taha, et seda akti teostataks ajal, mil naine kannatab oma verevooluse eritiste all, st kui tema ihu varjatud veresooneid avanevad, et koos verega ei voolaks välja küps vastuvõetud seeme ning see nõnda väljaheidetuna ei häviks; naine aga näeb ennast oma valude vangikemmis, sest ta tunneb selles juba sünnitusvalude aimust (*portio-nem doloris partus sui tangens*). Ometi ma ei võta naiselt seda valu-küllast aega, sest ma andsin selle Eeva kanda, kui ta oli õuna maitstes vastu võtnud patu. Seetõttu peab naine sel ajal kogema halastuse mõjuvõimsat ravivahendit. Tal tuleks elada vaikselt ja kasinuses, ent mitte nii, et ta peaks hoiduma jumalateenistustest kirikus, vaid ta astugu oma hingeõndsuse pärast usklikus andumuses ja alandlikus meeles jumalakotta. Et aga minu Poja pruut alati on puutumatu, tohib mees (kuna tema vigastava puudutuse avatud haavade läbi purustati naise ihuliikmete puutumatus) ainuüksi kartuses ja suure ahistusega kirikusse astuda, et ta seda /jumalakoda/ ei rüvetaks. Sest nõnda tükeldas ka Kain halastamatul kombel oma venna Aabeli, kes oli Jumala tempel, puutumatud ihuliikmed.” (I 2,20)

13. Pärast sünnitamist või vägistamist hoidugu naine seatud aja vältel jumalakojust eemale

“Aga kui naine pärast oma varjatud elundi vigastust sünnitab lapse, tohib ta astuda minu kotta ainult vastavalt minu poolt antud seadusele, sest sellesama minu koja pühad müsteeriumid peavad jääma puutumata igast mehe rüvedusest ja igast naise valust. Sest puhtaim Neitsi sünnitas minu Poja; tema /püha Neitsi/ oli veatu ja vaba mistahes patuvigastusest. Paik, mis on pühitsetud minu Ainusündinu auks, peab nimelt olema kõigist hukatuslikest

vigastustest ja haavadest puutumata; sest ka minu Ainusündinu oli teadlik oma neitsiliku sündimise veatusest. Seetõttu hoidugu iga naine, kes vahekorras mehega on purustanud oma neitsiliku süütuse, astumast selle vigastusega kirikusse, kuni tema haav on paranenud, nõnda nagu Kiriku eeskiri seda taolise juhtumi puhul täie otsustavusega käsib. Sest kui minu Poeg laulatati ristipuul oma pruudiga /Kirikuga/, varjas too ennast seni, kuni minu Poeg tegi oma jüngritele ülesandeks kuulutada rõõmusõnumi tõde kõikjal maailmas; alles siis näitas ta ennast avalikult ja kuulutas selgesti oma Peigmehe ülistust taassünni läbi Vaimus ja vees. Nõnda ka neitsi, kes heidab abiellu mehega, toimu-gu sel kombel, et ta hoiab end varjul vooruslikus tasaduses selle ajavahemiku jooksul, mida Kiriku õigus ette kirjutab, ning kui tema tagasi-tõmbumise aeg mööda saab, astugu taas armastavas ühenduses oma abikaasaga avalikkuse ette.” (I 2,21)

14. Suguakt raskejalgse naisega on keelatud

“Ma ei taha ka, et nimetatud akt mehe ja naise vahel toimuks ajal, mil lapsukese võrse juba puhkab naise rüpes, et tolle lapse asupaika ei rüvetataks üleliigse, riknenud seemnega, enne kui puhastus tema sündimisel on aset leidnud; siis tohib seda akti taas teostada armastusest järeltulijate vastu, siiras meelelaadis ja ilma kergemeelse suhtumiseta. Nii on inimsugu määratud selleks, et austustäratava enesevalitsemisega sigitada uut elu, mitte aga nii, nagu kõneosavalt kuulutavad sõgedad inimesed, kes lubavad oma kirge soovi järgi orjata ning ütlevad: ‘Kuidas me võime end nii ebainmlikult tagasi hoida?’ Oh inimene, kui sa heidad pilgu Saatana peale, siis kannustab ta sind kõigele kurjale ning surmab su tapva mürgiga; aga kui sa vaatad Jumala peale, siis Jumal aitab sind ja teeb sind voorus-

likuks. Kas ihaled sa selle teo puhul naudingutunnet enam kui hingepuhust? Naine on seatud mehe juhtimise alla ning mees külvab temasse oma seemne, samal kombel nagu ta kannab hoolt põllumaa eest, et see vilja kannaks. Kas inimene harib selleks põldu, et see kasvataks kibuvitsu ja ohakaid? Ei sugugi; vaid et see annaks head vilja. Nii kandku inimene hoolt, et tema sihiks oleks armastus järeltulijate vastu, mitte ohjeldamatu liiderdamine. (I 2,22)

15. Miski ei õigusta sugukõlvatust

“Aga ka kõlvatus, mis ennast ise müütab inimestele, on minu silmis jälestusväärne; sest ma lõin algselt mehe ja naise täies auväarsuses, mitte ebamoraalsetena. Seetõttu silmakirjatsevad need, kes ütlevad, et suguihale võib järgi anda ükskõik kellega nagu loom. Nad on otsekui häbiplekk minu silmis, sest nad on ära põlanud mõistuse väarikuse ja suuruse, pidades ennast kariloomaks ja muutes endid nende sarnaseks. Häda neile, kes elavad säärast häbitut elu!” (I 2,15)

“Nõnda nutke ja kahetsege Jumala ees, teie inimesed; te põlgate Teda nii sageli oma patutegudes, kes te lausa pahaloomulises kõlvatuses oma seemet raiskate ning olete seega mitte üksi abielurikkujad, vaid saate ka mõrtsukateks; sest te olete heitnud endast Jumala peegli ning rahuldate oma lõbutunnet, nii nagu teile sobib. Seetõttu jälitab teid alati nende tegude juures Saatan, sest talle on teada, et teil mölgub rohkem meeles oma ihade rahuldamine kui rõõm järeltulijate pärast. Kuulake siis, kes te valvate (*estis*) kiriku valvetornides! Oma abielurikkumises ärge süüdistage mind, vaid vaadake iseennast; sest kui te ruttate Saatan kätte vahele ja samas põlgate mind, siis te teete lubamatuid tegusid ning teil puudub tahe olla vooruslikud, nagu mu sulane Hoosea ütleb end rüvetanud rahva kohta:

'Nende teod ei luba neid pöörduda oma Jumala poole, sest nende sees on hooruse vaim ja nad ei tunne Jumalat' (Ho 5,4). See tähendab: tigidad inimesed, kes Jumalat ei tunne, varjavad oma südame palgejooni ning ei vabasta seda /südanant/ mitmesuguste sepitsuste kattevarju alt, pöördumaks tagasi tõelise kirkuse juurde. Avali silmi nad ei mõista seda, mis väärrib Jumalat, vaid nad toidavad kurjust iseendis. Saatana mõjuavaldustest lähtuv kergemeelse rüveduse hingus nõrgestab nimelt mehejõudu nendel, kes peaksid seda omama, ega luba neil oma head südametunnistust toetada Jumala peale, kui Ta neilt on võtnud eluõnne." (I 2, 22-23)

16. Manitsus neile, kes järgivad neitsilikku puutumatus

"Ent nüüd ma pöördun oma üliväga armsate lammaste poole, kes voo ruse seemnena on juuri ajanud Minu Südames. Sest neitsilikkus on minu istutatud (*per me plantata est*), kuna minu Poeg tuli ilmale Neitsist. Ja seetõttu on neitsilik puhtus kõige kaunim viljapuu kõikide viljakandvate puude seas orutasandikel ning suures lugupidamises (*magna persona*) kõigi suursuguste hulgas, kes viibivad igavese Kuninga palees; neitsilikkus ei seisa nimelt käsunormide valitsuse all, sest ta kinkis maailma minu Ainusündinule. Nii pangu hoolega tähele need, kes tahavad järgida minu Poega süütuses ja vabatahtlikus kasinuses ning lese põlve leina üksinduses; nimelt neitsilikkus, mida eales miski pole rüvetanud, on aulisem kui lesepõlv pärast abieluiket (*oppressa virili iugo*); ent pärast mehe valulist kaotust aimab lesepõlv järgi neitsilikkust.

Minu Poeg kannatas oma ihus palju valu ja võttis enda peale ristisurma; seetõttu peate ka teie taluma tema heaks palju häda ja viletsust, enne kui te saate jagu sellest, mis külvati patunaudingu ja õuna maits-

mise läbi. Ometi peate te välja kannatama, kui mõnikord ihaleegist purskub välja seeme, sest te ei suuda olla sedavõrd puhtad, nõnda et inimlik nõrkus ei annaks endast salajas märku. Selle viletsuse puhul te peate järgi aimama minu Poega, ise ennast talitsema, oma ihus summutama kireleegi ning kõrvaldama endast muud selle ilma pahed, nagu on viha, uhkus, kergemeelsus jt, ja viima nõnda selle vapra võitluse võiduka lõpuni. Siis ilmuvad need lahingud minu palge ette suures aus ja rikkalike viljadega, säravamad kui päike ja armsamad armastuse hingusest, sest te aimate järgi minu Ainusündinut tema kannatustes, kui te vapras heitluses põrnu heidate põletava iha. Ja kui te selles püsima jääte, saab teile Taevariigis osaks suur aukirkus.

Oh imearmsad lilleõied! Minu inglid imetlevad teie võitlust ja seda, kuidas te surmast eemaldute, määrimata ennast selle ilma mürgise roojaga, ehkki teil on lihane ihu. Sest sel kombel te ilmutate põlastust tolle /rooja/ vastu, nõnda et te tohite, puhtuse poolest inglite sarnased, viibida nende auväärises seltskonnas. Olge siis rõõmsad, kui te nõnda kestvalt vastu peate, sest mina olen ühes teiega, kui te mind usaldavalt vastu võtate ja oma südamerõõmus teoks teete minu sõna, mille ma mulle armsa Johannese ühes salajases nägemises teen teata vaks, üteldes:

'Vaata, ma seisan ukse taga ja koputan: kui keegi mu häält kuuleb ja ukse avab, selle juurde ma lähen sisse ja söön õhtust ühes temaga ja tema minuga' (Ilm 3,20). See tähendab: teie, kes te mind kui oma Lunastajat ustavalt armastate, pange tähele, kuidas ma teid teie südame telgi juures ootan ning tahaksin teile appi rutata. Ma näen selgesti, mida teie südametunnistus tunneb (*habeat*) südanant uurides, ning raputan teie vaimu ärkvele meeldetuletuse tuuleiili abil, et ta avaks ennast

vastu võtma head tahet. Kui siis usklik süda võtab kuulda jumalakar tuse häält, ühinen ma temaga, emban teda ja maitsen ühes temaga igavest rooga, kuna ta annab end minu kätte heade tegude meeldivas maitses, nõnda et ta leiab minus eluleiva, sest ta armastab seda, mis toob elu neile, kes janunevad õiguse järele." (I 2,24-25)

17. Miks löi Jumal inimese nii, et ta võis patustada?

"Seetõttu kuulake ja mõistke mind, teie, kes te oma südames ütlete: Mis see on ja miks on see nii? Miks olete nii mõistmatud oma südames, kes te olete loodud Jumala näo ja võrdpildi järgi? Kuidas võiks nii suur au ja kirkus, nii nagu see teile on antud, jääda proovile panemata, nagu poleks sel tähtsust ega mõtet (*nihil et inanis causa*)? Kulda tuleb järele proovida tules ja kalleid vääriskive tuleb puhastada ja lihvida, ning kõigi selletaoliste materjalide omadused vajavad uurimist. Teie mõistmatud inimesed, kuidas võiks siis see, mis on loodud Jumala näo ja võrdpildi järgi, proovituleta püsima jääda? Sest inimest tuleb läbi katsuda enam kui kõiki teisi loodud olevusi ning teda selitada läbi terve loomistöö. Liha lihaga, maa veega, tuli külmaga, võitlus alistumisega, headus kurjusega, ilu inetusega, vaesus rikkusega, magus kibedaga, ter vis haigusega, pikk lühikesega, tu gev nõrgaga, kõrgus sügavusega, valgus pimedusega, elu surmaga, paradiis kannatustega, Taevariik põrguga, maine maisega, taevane taevasega. Nii prooviti inimest läbi terve loomistöö, nimelt paradiisis, maa peal ja allilmas; pärast seda asetati ta taevasse. Te näete selgesti vaid väheseid asju neist paljudest, mis on varjul teie silmade eest. Ja miks te naerate selle üle, mis on Jumala ees õige, arusaadav, õiglane ja hea paljude hüvede juures? Miks pahandab see teid? Jumal on õiglane, ent inimsugu on Jumala käske

põlates ebaõiglane ja püüab olla targem kui Jumal." (I 2,29)

"Nüüd ütle mulle, inimene: mis olid sa enda meelest, enne kui sul oli ihu ja hing? Sa ju ei tea, kuidas loodi sind ennast; aga nüüd tahad sina, inimene, uurida läbi taeva ja maa, otsustada nende tähenduse üle Jumala kavatsustes ning tunnetada ülevat, ehkki sa ei suuda läbi näha isegi madalaid asju, sest sa ei tea, mil viisil sa elad oma ihus või kuidas sa vabaned ihust. Tema, kes sind lõi esimeses inimeses, on kõike seda ette näinud. Armastava Isana saatis Ta oma Poja, et Ta sureks rahva eest ja vabastaks inimesed Saatana võimusest." (I 2,30)

Püha Hildegardi kiri munk Wibertile Gembloux'st (sel Issanda aastal 1175)

Alljärgnevaid sõnu ma ei räägi iseenesest, veel vähem kellegi teise inimese soovitusel, vaid ma kannan nad ette nii, nagu olen nad vastu võtnud kõrgemas nägemises.

Oh Jumala teener oma usu peegli läbi, mille kaudu sa lased ennast juhtida Jumala tundmises; oh Jumala poeg oma inimkujus, kelles Jumal on paigutanud oma ime-teod ja teinud need äratuntavaks! Nagu peegel, milles kõik saab nähtavaks, kinnitatakse raami külge, nii asetatakse ka hing inimkeha mehhanismi, et ta juhiks keha oma nägemisega ja et hing omandaks usus taevasi sissevaateid. Võta kuulda, mida ütleb puhas valgussära:

Inimene on taevane ja maine. Taevane nimelt hea tundmise poolest oma mõtlevas hinges; purunev ja pime kurja tundmise poolest. Mida enam ta ennast taas ära tunneb heas, seda rohkem ta armastab Jumalat. Kui ta näeb oma (hinge)-peeglis, et tema nägu on räpane ja tolmuga kaetud, siis üritab ta ennast puhastada ja pühkida. Kui ta aga

märkab, et ta on pattu teinud ja ennast killustanud tühiste asjadega, siis ta ohkab. Ta teab siis, et tema teadmine heast on rikutud ning ta tõstab ühes psalmilauljaga kaebehäält: 'Vaene Babülioni tütar! Õnnis on, kes annab sulle tagasi sinu armuanni, mille sa meile kinkisid. Ja õnnis, kes hoiab alles ja heidab kalju peale, mis on sinu silmis väike.'

See on mõeldud nii: mao mürgi toimel riknes inimese iha. See on nüüd vaene ja vilets. Keegi ei arva seda auväärseks, sest seda ei vaeva ükski igatsus igavese elu aukirkuse järele ega mingi kosutav hea tundmine. Õnnis on, kes hoiab kinni tollest mis elab Jumalast, ja kelle teadmine teda õpetab, mil viisil Jumal on ta loonud ja lunastanud. Tema, kes lunastuse abil, millega Jumal ta vabastas, hõõveldab endast maha kõik harjumuspärase kurja ning heidab kogu oma viletsuse ja taevaste varade puudujäägi tolle kalju peale, mis teeb lunastuse püsivaks. Kui inimene paneb tähele, et ta on savine kõdu ning ei suuda kõigest hoolimata oma patunaudinguid vaos hoida, siis määrivad mustad linnud ta üleni. Aga usaldusest Jumala vastu ammutab ta usku oma mõtlevas hinges, ehkki ta ei pruugi seda /hinge/ näha ega tunnetada. Kui inimene ka teaks, et ta on loodud sel viisil ja elab igavest elu, ta ei saa ennast tagasi hoida tihti ja tihti patustamast. Oh kui imeliselt ja nukralt kõlab seetõttu sõnum, et Jumal säärased saviastjad kord külvas üle oma imetähtedega, kuigi nad ei suuda loobuda pattudest muidu kui ainult siis, kui Jumal neid selles takistab. Ka Peetrus ei olnud kindel vannet andes, et ta Jumala Poega eales ei salga; nõndasamuti käis paljude pühakute käsi, kes langesid patu võimusesse, aga hiljem olid kasulikumad ja täiuslikumad, kui nad võinuks olla siis, kui nad ei oleks langenud.

Oh ustavteener! Mina, vaene nais-terahvas, ütlen sulle nüüd järgmist, ja nimelt minu tõenägemise järgi.

Kui Jumalale meeldib nägemises ülendada ühtaegu nii mu ihu kui ka mu hinge, ei lahku seejuures minu südamest ja meeltest hetkekski kahtlus, sest mulle on ju teada, et olen inimene, ehkki lapsepõlvest saadik kloostriisse sulgunud. Paljudel tarkadel ajasid imepärased asjad pea segi, nõnda et nad avaldasid üleliia palju salajast, üksnes edeva kuulsusjanu ajel, olid uhked iseeneses ning sellepärast langesid. Aga kes oma hinge ülenemises ammutasid tarkust Jumala käest ja pidasid iseennast eimiskiks, neist said taeva sambad. Nii oli see Paulusega, kes jutlustamises ületas kõiki teisi jüngreid ning ometi pidas ennast tühiseks. Ka Johannes, evangelist, oli tulvil kõike head alandlikkust, mistõttu ta ammutas palju jumalikust allikast. Kui see nii on, kas siis mina vilets ei tohi ennast tunda? Jumal on see, kes loob seal, kus ta tahab, oma Nime auks ja mitte kellegi maise inimese kuulsusjanu rahuldamiseks.

Nii on minus alati kartlik ebalus. Sest mingisugust kindlustunnet ma iseeneses ei tunne, justkui suudaks ma midagi. Ma sirutan oma käe välja Jumala poole, et ta kannaks mind nagu kaalutut udusulge, millel pole jõudu, nagu seda, mille tuul minema pühib. Ka seda, mida ma näen, ei mõista ma õigesti, seni kui olen ihu ja nähtamatu hinge vahele pinguli tõmmatud, sest neis kahes on inimese viga.

Mu lapsepõlvest alates, kui minu luustik, närvid ja lihaskoed ei omanud veel jõudu, näen ma oma hinges katkematut nägemist kuni tänase päevani, mil ma olen juba enam kui seitsekümmend aastat vana. Nii kuidas Jumalale meeldib, tõuseb minu hing selles nägemises üles taeva firmamendini ja sinna, kus õhuvood vahelduvad, ning segab ennast kõigi nende rahvaste hulka, viibigu nad minust eemal kui tahes kaugetes maakohdades ja elupaikades. Kuna see on mu hinge nägemisviis, vaatan ma seda kõike sarnaselt pilvede

ja muu loodu mängimisega. Ma ei kuule seda väliskõrvade kuulmismeeles ning ma ei mõista seda oma südame mõtlemises, ka mitte viie meelega ühismõjus. Välised silmad on lahti, nõnda et ma kunagi ekstaasist haaratuna ei ole kaotanud nägemistaju. Ma näen ärkvel olles nii päeval kui ka öösel. Pikaajaline haigusseisund kammitseb mind siiski ja ma vaevlen tihtipeale suurte valude käes, mis ähvardavad mind surmata. Aga siiani on Jumal mind hoidnud. Valgussära, mida ma näen, ei ole ruumiga seotud, ning see kiirgab heledamalt kui pilv päikese ees. Tema juures ma ei oska mõelda kõrgust ega pikkust ega laiust. Mulle öeldakse: see on Eluvalguse vari. Nõnda nagu päike, kuu ja tähed veepeeglis, nii sätendavad mulle sealt vastu kirjatööd, kõned, jõuääd ja inimeste tegemised.

Mida ma selles nägemises vaatsin või õppisin, see jääb mulle kauaks meelde, nõnda et ma mäletan, millal ma seda vaatsin või kuulsin. Nägemine, kuulmine, teadmine ning too hetk, millal ma seda tean, ka õppimine on üks ja seesama. Mida ma ei näe, seda ma ei tea, sest ma pole saanud haridust. Mind õpetati ainult lugema. Mida ma kirjutan, seda ma näen ja kuulen nägemises. Teisi sõnu peale nende, mida ma kuulen, ma ei kasuta ning kannan ma nad ette toores ladina keeles, nii nagu ma neid nägemises kuulen. Sest kunstipäraselt kirjutama, nii nagu kirjutavad filosoofid, nägemine mind ei õpeta. Nägemise sõnad ei ole samalaadsed nagu need sõnad, mis tulevad üle huulte, nad sarnanevad enam tuleleegi võbelusele ja pilvle, mis rändab üle selge taeva.

Valgussära olemust ma ei mõista, nii nagu ma ei saa vaadata otse päikesele. Mõnikord, mitte eriti sageli, ma näen selles valgussäras valgust; mulle öeldakse, et see on Eluvalgus. Ma ei oska seletada, millal ja kuidas ma seda näen. Kuid ajal, mil ma seda näen, kaob minust

kõik kurbus ja kõik kartus ning mulle tundub, justkui oleksin noor tütarlaps, mitte juba vana naine.

Minu alatine haigus, mõnikord kannatus, teeb seda, et ma suure vastumeelsusega kannan ette neid sõnu ja nägemisi, mida mulle näidatakse. Kui ma aga oma hinges maitsen toda nägemist, millest ma eespool kõnelesin, siis olen otsekui ümber vahetatud, nõnda et minust kaovad valu ja vaev. Ja mida ma siis nägemises näen ja kuulen, seda võtab minu hing vastu justkui allikast, mis ometi ei tühjene ja kunagi ei ammendu. Valgussära, millest mulle öeldakse, et see on Eluvalguse vari, ei kao minu hingest ühekski tunniks. Ma näen seda, nii nagu ma tähtedeta taevas näen heledat pilve, ja ma näen temas suuremat osa sellest, mida ma kõnelen; ainult see, mida ma vastan küsijatele, väikleb Eluvalguses.

Kahetise olendina, ihu ja hing, ma ei tunne ennast ning olen oma enese silmis eimiski. Minu silmade ees seisab elav Jumal ning ma usaldan kõik Tema hoolde, et Tema, kelles pole lõppu ega algust, kõige selle juures mind kaitseks kurja eest. Seepärast palveta ka sina, kes sa kuuled neid sõnu, ja ühes sinuga palvetagu minu eest kõik, kes neid samuti kuulevad, et ma jääksin püsima Jumala teenimises.

Sina aga, oh Jumala poeg, kes otsid Teda usklikus meeles ja palud Temalt päästet, vaata kotkast, kes kahe tiivaga lendab üles pilvedeni. On üks nendest/tiibadest/haavatud, siis ta jääb maapinnale ega suuda tõusta, nii väga kui ta tahakski lennata. Nõnda loovib ka inimene oma mõtlemise kahe tiiva abil, hea ja kurja tundmisega. Tema parem tiib on teadmine 'heast', vasak tiib on teadmine 'kurjast'. 'Kuri' teenib 'head', ta muudab 'hea' vahedaks ja juhita-vaks, teeb ta targaks kõigis asjus.

Oh armas Jumala poeg! Juhtigu Jumal sinu teadmise tiibu õigetele radadele, nõnda et siis, kui sa mait-

sed patuhimu - suutmatust patust hoiduda on sulle kaasa sündinud -, jäta see söömata, kui sa seda teed. Siis lendad sa hästi. Inimesest, kes sel kombel toimib, laulab taevaharmonia Jumalale kiitust, sest too inimpõrm armastab ainult Jumalat ning Jumala nimel põlgab nii täielikult iseennast. Pea siis vastu selles heitluses, sina vapper sõjamees, kuni sa võid elada taevaharmonias, et Jumal saaks sulle öelda: 'Sa tõsine Iisraeli mees! Sest vangisilmadega ja taevase igatsuse agaruses sa vaatad üles mäetippude poole.'

Ka kõiki neid, keda nimetati mulle läkitatud kirjas, juhtigu Püha Vaim, et nende nimed pandaks kirja Eluraamatusse.

Allikad: *Pitra, Analecta Sacra, Tom. VII, 331jj*

G.Hertzka, Das Wunder der Hildergard-Medizin, Christiana-Verlag Stein am Rhein, 6. Auflage, 1988,

Võttis vedelaks, või mis? ehk toimetaja lõppsõna

Igasugune privaatilmutus antakse konkreetsel ajahetkel, konkreetsete sündmuste ja tõekspidamiste kontekstis. Inimese kõlbeliste väärtustega tegelemine seab igatühe alati kiusatuse ette tõlgendada midagi liiga rangelt - või vastupidi.

Pole juhuslik, et eeltoodud privaatilmutuse seksuaalsusekäsitlus on inspireeritud peamiselt Vana Testamendi käskude-keeldude maailmast. Kuhu vanatestamentlik ühiskond kõigi nende käskude ja keeldudega jõudis, sellest võime Uuest Testamendist lugeda. Ideaaliga ei

osatud teha muud kui se tegelikku-
se pähe välja käia, ja elu suubus liht-
salt kahte voolusängi - üks teiste ini-
meste silmade jaoks, teine iseenda
jaoks - ainult et Jumalale ei jäänud-
ki enam midagi.

Ajalugu ei jäta midagi vahele:
kui mineviku eksitustega ei ole suu-
detud lõpparvet teha, tuleb kord ju-
ba olnu teisel kujul jälle tagasi. Näi-
teks mõjub halvas mõttes vanates-
tamentlikuna ja lausa ebainimlikuna
nõue, et naisterahvas pärast vägistamist
peab kirikust eemale jääma. Kust
peaks vaene inimene, kellele on tehtud
nii suurt ülekohut, veel tuge otsima,
kui mitte Jumala kojast?

Püha Hildegard toob oma lugeja
silme ette ideaali, mille teostamine
tervikuna oleks ainult kloostriseinte
vahel (kaasaarvatud abieluinimesed!)
võimalik nii, et kõrgemad väärtused
kahju ei saaks. Ei tohi unustada, et
kuues käsk ei ole kõige tähtsam ja
kõige esimene. Igal inimesel on selle
teostamiseks nii ajaloolisest olukorrast
kui konkreetsest elukeskkonnast ja
omaenda iseloomust seatud piirid.

Inimese tasakaalukuses on füüsilisel
tervisel üsna teisejärguline osa. Isiksus
sünnib eelkõige aadetest, mis inimene
oma kasvatuses ja elukogemusest on
kujundanud, tema orienteerumisvõimest
muutuvas maailmas ja mitte mingite
poolmaagiliste reeglite järgimisest, mille
olemuse peab inimene usus ja ainult
usust vastu võtma.

Püha Hildegardi mustvalge seksuaalsusekäsitus ei paku vastust tänapäeva
inimese suletud probleemideringile -
kiirest elutempost ja vähesest füüsilisest
koormusest tingitud närvilisus, närvilisusest
ülevõimendatud seksuaalsus ja siit ahistatud
südametunnistus, mis kõigi teiste stressorite
mõju omakorda süvendab. Orientatsiooni
leidmine paljude vabaduste ja eksimisvõimaluste
tingimuses on niivõrd keeruline ja ebamugav,
et inimene tahaks kõike teoorias lihtsamana
näha, kuid nii

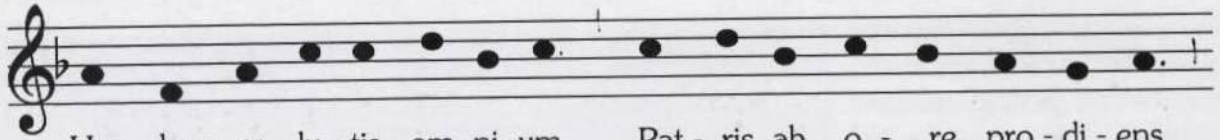
Pildil: jõulud 1994. Öde Subhani ja tema jõuluhani (viimase kohta pole kahjuks teada kas ta oli öde või vend, ega ka seda, kas temast sai supp- või praadhani. Hani ja foto: Rein Öunapuu.

saab teha ainult dünaamilist staatiliseks muutes.

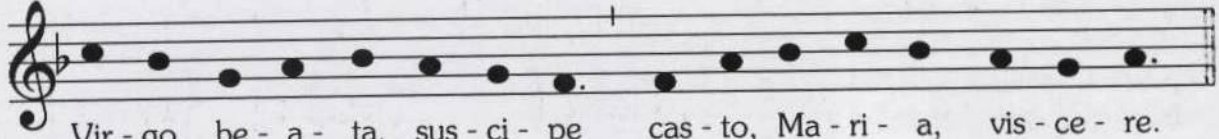
Kuid kas siis see, mida püha Hildegard XII sajandil nägi ja üles tähendas, polnudki Jumalast ilmutatud? Võib uskuda et oli, kuid privaatilmutus on alati määratud kindlale adressaadile kindlal ajajärgul. Samas ei saa meist keegi meist Juma-

la poolt ilmutatud Jumalana teostada, vaid ikka ainult inimesena. Ja ilmselt on kõik arusaamatu ja teostamatu meile ilmutatud justnimelt selleks, et me kõrgiks ei läheks ega hakkaks end Jumalaga võrdseks pidama.

Isa Rein

Ver - bum sa - lu - tis om - ni - um, Pat - ris ab o - re pro - di - ens
Saab Sõ - na li - haks I - sa suust, Vaim Neit - sit Maar - jat õn - nis - tab -

Vir - go be - a - ta, sus - ci - pe cas - to, Ma - ri - a, vis - ce - re.
nii i - nim - kon - na lu - nas - tus ja I - sa töö - tus täi - de saab.

Verbum salutis omnium,
Patris ab ore prodiens,
Virgo beata, suscipe
casto, Maria, viscere.

Te nunc illustrat caelitus
umbra fecundi Spiritus,
gestes ut Christum Dominum,
aequaem Patri Filium.

Haec est sacrati ianua
templi serata iugiter,
soli supremo Principi
pandens beata limina.

Olim promissus vatibus,
natus ante luciferum,
quem Gabriel annuntiat,
terris descendit Dominus.

Laetentur simul angeli,
omnes exultent populi:
excelsus venit humilis
salvare quod perierat.

Sit Christe, rex piissime,
tibi Patrique gloria
cum Spiritu Paraclito,
in sempiterna saecula.
Amen.

*Advendiaja lõpu vesprihümn
(X sajand)*

Saab Sõna lihaks Isa suust,
Vaim Neitsit Maarjat õnnistab -
nii inimkonna lunastus
ja Isa töotus täide saab.

On Neitsit hoidmas Isa käed
ja varjamas on vaimuväed,
sest igavikust sündinut
ta peagi silmast silma näeb.

Siis oma templi väravast
saab teele minna Kuningas,
et tahet kõigekõrgemat
Ta vagadele kuulutaks.

Nii nagu oli määratud
ja isadele töötatud,
kuis ingel oli ütelnud:
on Issand Neitsist sündinud.

Nüüd inglid Teda kiidavad
ja rahvad rõõmust rõkkavad
on kõrge saanud madalaks,
et uhkus meid ei eksitaks.

Oo, Kristus, vaga Kuningas,
Su Isa au on ilmumas,
et Vaimus, kes meid lohutab,
meil oleks lootust pääseda.
Aamen.

Tõlkis isa Rein Õunapuu